

PKF GLOBAL

Accountants &
business advisers

Temmuz - Eylül 2021

3.
SAYI

İÇİNDEKİLER

Dr. Abdülkadir ŞAHİN Bağımsız Denetimin Kurumsal Yönetime Etkisi	2
Erim Nehir KARGACI Yeni Nesil CFO Profili - Neler Değişecek ?	8
Mertcan ASDEMİR Excel - Dost Mu, Düşman Mı?	10
Zeki KIRBAŞOĞLU Vergilemede İşlemin Gerçek Mahiyeti	12
Ramazan BİÇER Uygulama Örnekleri Işığında Çok Taraflı Vergi Anlaşmasının (MLI) Türk Şirketlerine ve Yatırımcılarına Etkilerinin İncelenmesi	16
Servet KABA İş Hukukunda Covid-19 Aşısı Ve Olası Sonuçları	24
Mehmet ERCİYAS Türk Hukukunda İş Güvencesi Kavramı; Kapsam ve Koşulları	26
Levent ALPAĞUT Vergi Yargısı Kararları Işığında Haksız Çıkma Zammı	30
Barış ÖZKURT Sermaye Piyasasında Halka Arz	38
Av. Sedat SAFRAN "Biz Ayrılamayız" Enflasyon-Faiz İlişkisi	44

Dr.
Abdülkadir **ŞAHİN**

Kurucu Ortak

BAĞIMSIZ DENETİMİN KURUMSAL YÖNETİME ETKİSİ

Giriş

Günümüzde yatırımcıların haklarının korunması aslen kamusal bir görevdir. Kurumsal yönetim ilkeleri bu kamusal görevin yerine getirilmesinde son derece önemli bir fonksiyon üstlenmektedir.

Kurumsal yönetimin en özet tanımıyla iyi yönetim başarısı; adillik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk ilkelerinin tam anlamıyla yerine getirilebilmesine bağlıdır. Bağımsız denetim, yöneticilerin işletmenin faaliyetine yönelik iddialarını test ederek çıkar gruplarına makul seviyede güvencede bilgi sunmasının yanı sıra kurumsal yönetim ilkelerine yapacağı olumlu katkı ile de iyi yönetim üzerinde de önemli bir etkinliğe sahip bulunmaktadır.

Bu makalede gerek iç denetimin gerekse de bağımsız denetimin, kurumsal yönetim ilkelerinin yerine getirilmesine yapacağı olumlu katkı ve bu konuda farkındalığın sağlanması için yapılması gerekenler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. Kurumsal Yönetim

1.1. Kurumsal Yönetim Kavramı

Kurumsal yönetim birçok şekilde tanımlanmış olmakla birlikte en çok kullanılan tanım şöyledir; kurumsal yönetim piyasa ekonomisinde şirket hissedarları, şirket yöneticileri ve şirkete yatırım yapan diğer hak sahibi ve çıkar grupları arasındaki ilişkileri şekillendiren kurallar bütünüdür.

Birçok kurum tarafından yapılan tanımların yanı sıra modern yaklaşımla en özet şekliyle kurumsal yönetimini "iyi yönetim" olarak tanımlamak mümkündür.

Yukarıda yapılan tanımların yanı sıra kurumsal yönetim İngilizce "corporate governance" kavramının çevirisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Governance kelimesi ise kontrol, yönetim, denetim anlamlarını içermektedir. Dolayısı ile kelimenin özü itibari ile kurumsal yönetim, denetim ve kontrolü de içeren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kurumsal yönetim, şirketlerin şeffaflık, hesap verebilirlik, adillik ve sorumluluk ilkeleri etrafında yeniden yapılanmalarını gerektiren ve en genel anlamıyla, kurumları yönlendiren ve yönetimin performansını iyileştirerek daha iyi yönetim sağlayan bir sistemdir.

1.2. Kurumsal Yönetimin Temel İlkeleri

Kurumsal yönetim teorisi ve kurumsal yönetimle ilgili düzenlemeler dört temel ilke üzerine odaklanmaktadır; adillik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk. Kurumsal yönetimin söz konusu dört temel ilkesi, şirket performansının ölçülmesi ve geliştirilmesi amaçlarının gerçekleştirilmesi amacıyla birbirleriyle ilişkilendirilmektedir. Ayrıca, kurumsal yönetimin yerine getirilmesi ile pay sahiplerine değer yaratılacağı ve toplumsal değerlere de saygılı olunacağı beklenmektedir. OECD tarafından hazırlanan kurumsal yönetim ilkeleri dört temel ilke üzerine inşa edilmiştir.

1.3. OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) 1998 yılında 29 üye ülkenin temsilcilerinin katılımı ile birlikte Avrupa Birliği Komisyonu, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlement-BIS)den kurumsal yönetim ilkelerine ilişkin bir çalışma grubu oluşturmuştur. Yapılan çalışmaların akabinde kurumsal yönetim alanında uluslararası kabul görmüş ilk ilkeler seti OECD tarafından 1999 yılında yayımlanmış ve 2004 de revize edilmiştir. Söz konusu ilkeler yayımlandığı tarihten itibaren hem OECD üyesi ülkelerde hem de üye olmayan diğer ülkelerde karar alıcılar, yatırımcılar, şirketler ve diğer paydaşlar açısından uluslararası bir referans kaynağı olarak kullanılmıştır.

OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri beş ana başlıkta toplanır:

- Hissedarların hakları,
- Hissedarlara eşit muamele yapılması,
- Kurumsal yönetimde doğrudan çıkar sahiplerinin rolü,

- Kamuyu aydınlatma ve şeffaflık,
- Yönetim kurulunun sorumlulukları

Hissedarların Hakları: Kurumsal yönetim hissedarların haklarını korumalıdır. Hissedarlar şirkette meydana gelen önemli değişikliklere neden olacak kararlara katılmak ve bu konularda yeterli şekilde bilgi sahibi olma hakkına sahiptirler.

Hissedarlara Eşit Muamele Yapılması: Bu ilke yerli yabancı yatırımcı ayrımı olmaksızın kurumsal yönetimde eşit muamelede bulunmasını istemektedir. Kurumsal Yönetim, azınlık ve yabancı hissedarlar da dahil olmak üzere, bütün hissedarlara eşit muamele yapılmasını sağlamalıdır. Hissedarlar, haklarının ihlali karşısında etkili telafi veya tazminat elde etme fırsatına sahip olmalıdırlar.

Kurumsal Yönetimde Doğrudan Çıkar Sahiplerinin Rolü: Kurumsal yönetim,

doğrudan çıkar sahiplerinin haklarını yasaların belirttiği şekilde tanımalı, servet ve is alanlarının yaratılması ve güçlü şirketlerin ayakta kalması için, şirket ve paydaşlarının aktif işbirliği teşvik edilmelidir

Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflık: Kurumsal yönetim, şirketle ilgili bütün önemli bilgilerin (şirketin mali durumu, performansı, mülkiyet yapısı ve yönetimi gibi) istenilen zamanda ve doğru olarak kamuoyuna açıklanmasını gerektirmektedir.

Yönetim Kurulunun Sorumlulukları: Kurumsal yönetim, şirketin stratejik rehberliğini, yönetim kurulunun ve yöneticilerin etkin izlenmesini ve denetimini, yönetim kurulunun şirkete ve hissedarlara hesap vermesini sağlamalıdır. Yönetim kurulu kararlarının farklı hissedar gruplarını değişik şekilde etkileyebileceği durumlarda, yönetim kurulu üyeleri bütün hissedarlara adil davranmalıdırlar.

Tüm kurumsal yönetim ilkeleri ile kurumsallaşma arasında çift taraflı bir fayda ilişkisinin olduğu görülmektedir.

2. Denetimin Kurumsal Yönetime Katkısı

2.1. Bağımsız Denetiminin Gerekliliği

Denetim, iktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili savların önceden tahmin edilmiş ölçütlere uygunluk seviyesini saptamak ve neticeleri ilgililere duyurmak maksadıyla taraf olmadan kanıt toplayan ve bu kanıtları değerlendirerek makul güvence sağlayan sistematik bir sürecin ifadesidir. İşletmelerde yapılan finansal tablo denetimi, hem işletme hem de ekonomi ve kamu düzeni açısından faydalar sağlamaktadır.

Onaylanan finansal tablo makul seviyede güvenilir, şeffaf ve doğru olduğu ölçüde işletme yöneticisine sağlıklı ve doğru karar verme imkanı sunmaktadır.

Şöyle ki,

Toplumu oluşturan kişi ve kuruluşlar işletmelerle ilgili karar alabilmek için güvenilir bilgiye ihtiyaç duyarlar. İşletmelerden elde edilen bilgilerin güvenilir olmama riski vardır. Bunun nedenleri şunlardır

- 1-Muhasebe bilgilerinin çokluğu ve karmaşıklığı;
- 2-İlgililerin çoğunluğunun işletmeden uzak olması ve

3. Bilgiyi sağlayanların eğilimleri.

Bilgi riskini oluşturan koşullar, denetimin bağımsız denetçi tarafından yapılmasının nedenleri olarak sayılabilirler. Bu koşullar şunlardır:

- 1-Çıkar çatışması;
- 2-Muhasebe sisteminin karmaşıklığı;
- 3-Bilgilerin alınacak kararlarla ilgili olması ve
- 4-Diğer nedenlerdir.

Bağımsız denetimi gerektiren etmenler ise;

- 1-Finansal tablo kullanıcılarının doğru, daha iyi ve yararlı bilgi için güvence ihtiyacı
- 2-Standart dış yaklaşım ve yorum farklılıkları
- 3-Uygulamada yapılan hatalar
- 4-Kuralların uygulama ile bağdaşmaması;
- 5-Yeteri özen ve titizliğin gösterilmemesi
- 6-Suistimaller ve yolsuzluklar,
- 7-Risklerin tespiti

2.2. Bağımsız Denetimin Kurumsal Yönetime Katkısı

Yönetim finansal tablolar aracılığı ile finansal tablo kullanıcılarına beş temel iddiada bulunmaktadır. Ve bu yolla sorumluluğunu yerine getirdiği iddia eder. Bu iddialar:

1. Gerçekleşme: Kaydedilen işlemler ve olaylar işletmede meydana gelmiştir.
2. Tamlik: Meydana gelen tüm işlemler ve olaylar kayıtlara yansımıştır.

3. Doğruluk: Kaydedilen işlem ve olaylarla ilgili miktarlar ve diğer veriler uygun şekilde kaydedilmiştir ve doğrudur.

4. Dönemsellik: İşlem ve olaylar muhasebe dönemi içinde doğru bir şekilde kaydedilmiştir.

5. Sınıflandırma: İşlemler ve olaylar uygun hesaplarda raporlanmıştır.

Bağımsız denetim, yönetimin yukarıda belirtilen iddialarını bağımsız denetim standartları çerçevesinde değerlendirerek doğruluğunu araştırır ve finansal tablo kullanıcılarına makul güvence sağlayarak kurumsal yönetime katkıda bulunur. Böylelikle bağımsız denetim kurumsal yönetimin dört temel ilkesi olan adillik, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve sorumluk ilkelerinin yerine getirilmesinde de önemli bir rol oynamaktadır.

Bağımsız denetimden geçerek doğruluğu makul seviyede güvenceye dayandırılan finansal tablolar kullanıcıların ihtiyaçlarına da uygun hale gelmektedir. Böylece şirketler ekonomik olarak kaynakların doğru yerlerde kullanılmasını sağlayarak kamusal bir görevi de yerine getirmektedirler. Bu görevin doğru şekilde yerine getirilmesi ile kıt kaynaklar etkin ve verimli şekilde kullanılacaktır. Bağımsız dış denetimden geçen bir şirkette tüm ortakların ve özellikle yönetimde yer almayan ortakların hakları daha iyi korunmuş olur. Bağımsız denetim yönetiminin kasıtlı olarak ya da hata ile bazı olayların ve olguların üzerini örtmesine imkan tanımaz. Bağımsız dış denetime tabi işletmelerin finansal yapıları da daha sağlam olmaktadır. Kurumsal yönetim anlayışının yerleşmesine de katkı sağlamaktadır.

Bağımsız denetim; şeffaflık, hesap verilebilirlik, güvenilir bilgi sağlanması üze-

rinde yapacağı olumlu etki kurumsal yönetimin amacını ulaşmasına da katkı sağlamaktadır.

Bağımsız denetim şeffaf, standart ve anlaşılabilir bilginin sağlanmasında ve doğru karar verme sürecinde önemli bir enstrümandır. Bu nedenle de daha iyi yönetimin, başka bir tanımla kurumsal yönetimin en önemli kaynağı olan doğru finansal bilgilerin makul seviyede güvenceyle sunulması gerekir. Ancak bağımsız denetimin kurumsal yönetime gerçek anlamda katkısı yeterli kalitede ve bağımsızlık ilkeleri ölçüsünde yapılması ile sağlanabilir.

Aksi halde bağımsız denetim kötü yönetim ve yolsuzlukların aracı haline gelebilecektir.

Hatalı sunulmuş finansal bilgi, bilgi kullanıcılarının yanlış kararlar almasına neden olabileceği için, bazı kesimler haksız ve kasıtlı menfaat elde edecek ve kurumsal yönetimin adillik ilkesine aykırı davranılmış olacaktır. İşletmelerinde çeşitli taraflar arasında çıkar çatışmaları yaşanması muhtemeldir. Bunu

en aza indirmek noktasında bağımsız denetimin tarafsızlığına güvenilmelidir.

Finansal ve finansal olmayan bilgiler, zamanında, doğru, eksiksiz, anlaşılabilir, yorumlanabilir şekilde sunulmayabileceğinden kurumsal yönetimin şeffaflık ilkesine aykırı davranılmış olacaktır. Bilgiler ilgili taraflar ile şeffaf bir şekilde paylaşılmadığında, işletmedeki nispi payı küçük pay sahiplerinin yönetimdeki etkilerinin azalması söz konusu olabilir. Bağımsız denetim, işletme ile ilgili tarafların, finansal bilgilere rahatlıkla ve güvenilir bir şekilde ulaşmasını sağlayacaktır. İşletmenin yönetim kurulunun, finansal tabloları ve yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporunu gecikmesizin denetçiye verme yükümlülüğü vardır.

Etkin bir hesap verme süreci, işletme faaliyetlerinin çıkar gruplarına raporlanmasını gerektirmektedir. Yapılan yanlış uygulamalar neticesinde pay sahiplerine hesap vermek zorlaşacağından kurumsal yönetimin hesap verilebilirlik ilkesine aykırı davranılmış olacaktır. Girişimcinin diğer pay sahiplerine hesap verecek olması, yani yanlış uygulamaların bağımsız denetim tarafından ortaya çıkarılacağını bilmesi, girişimciyi keyfi uygulamalardan uzak tutacaktır.

Faaliyetlerin bir kısmı mevzuata uygun olmayabileceğinden kurumsal yönetimin sorumluluk ilkesine aykırı davranılmış olacaktır. Bağımsız denetim sonucu ortaya çıkacak olumsuz durum, girişimcinin arzulanacağı bir durum olmayacağından ve kendisinin bütün mevzuatı takip edemeyeceğinden dolayı merkeziyetçi bir yönetimden uzaklaşarak yetki devrine yaklaşması ve hatta işletmedeki yönetim organizasyon şemasının daha net bir şekilde oluşmasına vesile olacaktır.

2.3. İç Denetimin Kurumsal Yönetime Katkısı

İç denetim, bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacını güden bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir. İç denetim, kurumun risk yönetim, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkililiğini değerlendirmek ve geliştirmek amacıyla yönelik sistemli ve disiplinli bir yaklaşım getirerek kurumun amaçlarına ulaşmasına yardımcı olur. (Türkiye İç Denetim Enstitüsü-TIDE)

Geleneksel sistemde iç denetim faaliyetleri, iç kontrol faaliyetleri ile hata ve hilelerin ortaya çıkarılması amacını taşımaktadır. Ancak günümüzde iç denetim sistemi risklerin ortaya çıkartılarak hata ve hileye sebebiyet verebilecek alanların düzenlenmesi, iyileştirilmesi ve paydaşlara makul seviyede güvence veren bir sistem olduğu göz ardı edilmemelidir. İç denetim kendinden beklenen fonksiyonu yerine getirmek suretiyle kurumsal yönetimin tam da hedeflediği adillik, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve sorumluluk ilkelerinin de gerçekleşmesine direk katkı sağlamaktadır.

Sonuç

1840'lı yıllara kadar ki süreçte bağımsız denetim sadece hile denetimi amaçlı olarak hissedarlara hesapların detaylı incelenmesi şeklinde hesap vermek amacıyla ilerlemişken, 1990'lardan bugüne globalleşen dünya şartlarına uyum sağlayacak şekilde hissedarlar, kredi kurumları, yatırımcılar, müşteriler, tedarikçiler, çalışanlar ve toplumun geneline hesap verme yükümlülüğüne hizmet etmeye başlamıştır.

Bu şekilde bilanço denetiminin dışına çıkarak finansal tabloların güvenilirliği yanı sıra kurumsal yönetimin sağlanması ve korunmasına yardımcı olmak gibi çok yönlü bir hal almıştır.

Bağımsız denetim kurumsal yönetimin özünü oluşturan şeffaflık, adillik, hesap verebilirlik ve sorumluluk ilkelerinin hayata geçmesinde çok önemli bir role sahiptir. Bağımsız denetimin teşvik edilmesi ve yaygınlaştırılması için bütün paydaşlar üzerinde gerekli farkındalığın yaratılması gerekir. Bunun için başta meslek örgütleri, işveren kuruluşları ve eğitim kurumları olmak üzere düzenleyici kuruluşlara büyük görevler düşmektedir.

Unutulmamalıdır ki denetimin yukarıda sayılan bir çok faydası yanı sıra güvenilir, şeffaf, adil ve dolayısı ile kurumsal olabilmenin temel bir fonksiyonudur bağımsız denetim.

Son söz: unutulmamalıdır ki:

Güven, Denetime Mani Değildir!

KAYNAKÇA

ACAR,Durmuş- AKTÜRK,Ahmet- COŞKUN, Ahmet "Gönüllüden Zorunlu Bağımsız Denetime Geçişin Aile İşletmelerinde Kurumsal Yönetime Etkileri", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi - Sayı 34 - Aralık 2012

ALADAĞ Merve, "Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma ve İç Denetim Sisteminin Rolü", Yüksek Lisans Tezi, Danışman : Dr. Abdülkadir Şahin, Bursa 2020.

DEMİREL, Demokaan, "Hesap Verebilirlikte Denetimin Yeni Rolü", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2013 17 (2): 361-378

ERDOĞAN, Murat, "Muhasebe, Denetim Ve Bağımsız Denetimin Gerekliği", Doğu Üniversitesi Dergisi, 2002, (5), 51-63

ERDOĞAN, Şaban "Kurumsal Yönetim İlkeleri Işığında Şeffaflık ve Türkiye Uygulaması" Afyon Kocatepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi,2009

ESENDEMİR, Ebru " Finansal Bilginin Güvenilirliği İle İlgili Bağımsız Denetimin Amacı Ve Bağımsız Denetim Süreci İle İlgili Son Gelişmeler", Journal of Yasar University 2011 23(6) 3890-3903

GÜÇLÜ, Hakan, "Kurumsal Yönetim Uyum Derecelendirmesi" Marmara Üniversitesi Doktora Tezi, 2010

GÜROL, Burcu- TÜYSÜZOĞLU, Tayfun, "Türkiye'de Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşlar Nezdinde Bağımsız Denetim Yapan Denetim Kuruluşlarının Şeffaflık Raporları Üzerinde Bir İnceleme" Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi, 2016

HİKMET, Nazım, IX. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, III. Uluslararası Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Paralel Oturum IV

SAĞLAR, Jale- TUAN, Koray "İşletmelerde İç Denetim Fonksiyonunun Bağımsız Dış Denetim Maliyeti Üzerindeki Etkileri, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, 2009, s.343-358

Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE) web sayfası: <https://www.tide.org.tr>

YÜCEL, Elif- ERTAN, Yasemin- SARAÇ, Mehlika, "Kurumsal Yönetim Endeksinde Yer Alma ve Denetim Süresi İlişkisi: Konsolide Finansal Tablo Düzenleme Yükümlülüğü Olmayan Borsa İstanbul İşletmeleri Uygulaması", İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt/Vol.42, Sayı/No.2, 2013

Erim Nehir **KARGACI**

Finansal Danışmanlık
Bölümü Ortak

YENİ NESİL CFO PROFİLİ – NELER DEĞİŞECEK?

Günümüzde herkesin farkında olduğu şekliyle biliyoruz ki dijitalleşme ve dijital dönüşüm hayatımızın her yerinde. Şirketler henüz bu "Dijitalleşme" kavramına tam olarak alışmamışken bir de üzerine "Agile" kavramı geldi, "Sprint" 'ler, "OKR" 'ler ve daha nice kavramlar hayatımıza girdi "Agility" ile birlikte.

"Agile" kelimesi Türkçemize "Çevik" olarak çevrildi ve Şirketler hemen "Çevik" projeler üretmeye, "Task Force" adı verilen çeşitli proje gruplarıyla, bir an önce hem çalışanlarını hem de iç süreçlerini dönüştürmeye çalıştılar, bu konuda çalışmalar takip ettiğim kadarıyla hummalı şekilde birçok orta ve büyük ölçekli şirkette devam ediyor.

Peki bütün bu dönüşümler esnasında "Finans" departmanının ve "CFO" ların yani bir şirkette Finans departmanındaki en yetkili çalışanların adaptasyonu ne derece oldu? Ya da geleneksel anlayışa sahip CFO'lar için finans departmanlarını dönüştürmek kolay oldu mu?

Tüm bu dönüşüm ve değişimler sonrası başarılı şekilde hem kendini dönüştüren hem de Şirketini - yalnızca Finans departmanını değil- yeni dünya düzenine adapte etmeyi başarmış CFO 'lar yeni nesil CFO'lar olarak adlandırılabilir. "Yeni Nesil" kavramını yalnızca basit bir yaş hesabı ile yapmamak gerekir kanaatindeyim çünkü "Genç" olmak ya da "Yeni Nesil" olmak yaştan çok zihniyet ve bakış açısı ile ölçülebilir. Bu bağlamda düşündüğümüzde "Yeni Nesil" CFO'lar, değişime ve bu "Çevik" döneme hızlıca ayak uydurabilen CFO'lardır diyebiliriz.

Öte yandan Şirketlerin yönetim kurullarında ya da genel müdür seviyesinde CFO'lardan beklentiler de değişmeye başladı. Eskiden Şirketin finansallarından sorumlu olan ve yönetim kurulu sunumlarında yıllık gelir tablosu ve bilanço sunumu yapan CFO'lar artık daha çok çözdükleri problemlerle,

dijitalleştirdikleri iş süreçleriyle ve diğer tüm departmanların hayatını kolaylaştırdıkları ölçüde "Başarılı" olarak tanımlanmaya başladılar.

Geleneksel Şirketlerde bile durum böyleyken, "Start-Up" tabir ettiğimiz girişimlerin CFO'lardan beklediklerini tahmin edebilirsiniz. Tüm resme hakim ve içerde CFO'dan çok bir COO gibi yani bir "Operasyonlardan sorumlu üst yönetici" gibi hareket eden CFO'lar, tam anlamıyla "Start-Up"ların ihtiyacı olan profil olmaya başladı.

Yine hem start-up larda hem de geleneksel şirketlerde yeni dönemde daha çok ortaya çıkacak diğer bir ihtiyaç ise, "İnisiyatif alan CFO" modeli olacak. CFO'lar görevleri itibari ile zaten alışıldık konularda inisiyatif alıyorlardı, yani bilançolar, gelir tabloları, karlılıklar, yönetim raporlamaları vs. gibi konular zaten CFO'ların kontrolünden geçer, CFO'lar direkt ederdi.

Yeni dönemde ise bu karlılıkları, gelir tablolarını kontrol edip direkt ederken, Şirketin tüm mekanizmalarının daha doğru çalışması için emek sarf eden, daha hızlı çözümler geliştiren ve konu sayılara geldiğinde direksiyonun başına geçen değil, o sayıları etkileyen süreçlerdeki tıkanıklıkları çözen CFO'lar fark yaratacak.

YENİ NESİL CFO PROFİLİ – NELER DEĞİŞECEK?

Yeni nesil CFO'lar için "Verimlilik" ve "Zaman Yönetimi" kavramlarının da çok önemli olduğunun altını çizmemiz gerekir. Artık sonuca giderken herşeyin %100

doğru olmasını bekleyen ve ufak tefek detaylara takılıp ortaya "Kusursuz" bir resim çıkarmaya çalışan CFO'lardan çok, Şirketi birkaç adım ileriye götürebilecek hareketliliği hemen sağlayabilecek, öncelikleri doğru belirleyen ve herşey %100 olmadan %70 - %80 tamamlanmışken bile hayata geçiren CFO'lar, "Agile" sayılıyor.

Peki %70 - % 80 tamamlanan projeler hayata geçtiğinde sorun çıkarmıyor mu? Bu sorunun cevabı da aslında yine "Agile" ya da "Çevik" CFO'lar için çok önemli değil, işleri sürekli takip ettikleri için sorun görseler bile, sorun çıkan noktada, gerektiği şekliyle müdahalede bulunup sorunu çözebiliyorlar.

Eski dönemde CFO'lar birer "Regülasyon Üstadı", ya da birer " Finansman Üstadı" gibi görülürken yeni dönemde asıl ihtiyaç "Odak Kaybetmemek" ve " Hız" olduğu için, ortaya bir gereklilik daha çıkıyor, o da yine olmazsa olmaz olan işi "Delege" etme yeteneği. Yani her bir yasal mevzuattaki her bir maddeyi ezbere bilmeseler de ya da örneğin tüm banka mevzuatını bilmeseler de, bu konuları "Kontrol" edecek kadar bilgi sahibi olup, deneyimleriyle süzgeçlerinden geçirecek kadar aşına oldukları ve doğru kararı verebildikleri durumda, sayfalarca mevzuatı ezberlemeden sadece günceli takip ederek işi alt uzmanlarına ve danışmanlarına (müşavirlerine) bırakmayı daha uygun görüyorlar.

Yeni dönem CFO'lar, işi doğru kişiye doğru zamanda delege ederek , yani işi doğru kişiye teslim ederek hem çalışanlarına karşı onlara güvendiği izlenimini verebiliyor, hem de kendileri işlerin içinde çok fazla "Boğulmadan", asıl "Odak Nokta" 'ya göre Şirket ne durumda, her şey yolunda gidiyor mu, stratejik planlar ile Şirketin yönü hala aynı mı kontrol edebiliyorlar.

Bu kadar özellik ardından bir maddeyi daha saymazsak olmaz, o da tabii ki "İletişim" yeteneği. Aslında sadece yeni dönem için değil, tüm dönemlerde CFO'lar için iletişim yeteneği olmazsa olmaz bir yetenektir. Hem tüm iş ortaklarıyla hem de kendi ekiplerinde sürdürülebilir bir çalışma ortamı yaratmak ve başarılı olmak için iyi bir "İletişimci" ve iyi bir "Müzakereci" olmaları gerekiyordu. Ama günümüzde ve yeni normallere alışırken, uzaktan yapılan toplantılar, yeni işe girişlerde bile hiç ofise gitmeden işe başlayan çalışanlar ve onların işe alışmalarını sağlamak, uzaktan yapılan performans görüşmeleri vs. gibi konular yeni yeni karşımıza çıkmaya başladı.

Uzaktan çalışmanın zor şartlarını yönetmenin yanında daha da önemli olan bir başka iletişim konusu CFO'lar için kritik olan diğer departmanların üst yöneticileri ile iletişimi başarılı şekilde sürdürmek olmalı.

Ancak yeni dönemde bunu yalnızca finansal konular için örnek olarak bütçe döneminde departman bütçesini sormak için değil, depodaki bir problemin nasıl çözüleceğine de katkıda bulunup gerekirse bilgi sahibi olmasa bile danışman önerebilen, fikren bir katkıda bulunabilen, pazarlama tarafında bile örneğin bir marka araştırmasında karşı tarafı tatmin edebilecek bir katkıda bulunma ve tabii bunlar için gerekli bilgi birikimine sahip olmak için kendini sürekli geliştiren CFO'lar yeni dönemin aranan finans üst düzey yöneticileri olacak.

Özetle yeni dönem CFO'lar sadece teorik olarak değil pratikte de "Çevik" olmalı, hatta belki bunu harf harf şu şekilde de ayırabiliriz; "Çalışkan", "Enerjik", "Verimli", "İletişimci", "Konsantre".

Mertcan **ASDEMİR**

Danışmanlık Bölümü
Ortak

EXCEL - DOST MU, DÜŞMAN MI?

Dünyada 750 Milyon kişinin kullandığı tahmin edilen Excel, Microsoft'un amiral gemilerinden. Çok doğal... Çünkü esnek, çok fonksiyonel ve basit. Daha da güzeli herşeyi yapabileceğiniz ucuz bir platform.

Excel'de yapabileceğiniz hayal gücünüzle sınırlı. Çalışanların maillerinden sonraki en büyük iş takip aracı. Teklif hazırlama formumuz, üretim takip formumuz, bütçemiz, maliyetimiz her şeyimiz...

Neredeyse her iş programının bir Excel'e gönder ya da Excel'den al fonksiyonu var. Yazılım danışmanlarına ya da IT departmanına ihtiyaç duymadan kendi raporlarınızı üretebileceğiniz en hızlı ve ekonomik platform. Excel konfor alanımız. Stockholm sendromumuz. Excel mükemmel ve bir o kadar da müthiş bir araç.

Müthiş, Türkçe'de en yanlış kullanılan kelimelerden birisi. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde açıklaması şu şekilde verilmiş:

Korkuya düşüren, korkunç, dehşetli
Çok rahatsız eden, dayanılmaz

Peki Excel neden müthiş?

Bu soruya cevap verebilmek için ilk önce şirketlerde hangi amaçlarla kullanıldığına bakmamız lazım. Excel hangi amaçlarla kullanılıyor?

• *Veri girişi ve takibi amcacıyla kullanımı çok yaygın. Sipariş takip exceli, üretim takip exceli, müşteri ziyaretleri exceli... Gerisini siz getirin*

• *Excel, hesaplama aracı olarak en çok kullanılan yazılım. Hesap makinesinden bile daha kolay kullanımı. Birçok şirket exceli ya birincil maliyet hesaplama aracı olarak kullanıyor ya da kontrol aracı olarak. Pirimleri excel haricinde hesap eden kaç şirket vardır ki?*

• *Excelin raporlama amaçlı kullanımı*

da çok çok yaygın. Şirketlerin karlılık raporları, üretim verim takipleri, stok değer artış ya da azalışları, pivot tablolar, grafikler havada uçuşuyor.

• *Planlama-Çizelgeleme... İş planları, proje planları, üretim planları... Hepsi Excelde.*

• *Şimdi bir kısmınız "Onlar da ne ki, ben excelde bir program yaptım" diye başlayan cümleler geçiriyor aklından. Evet birçok amatör programın da altyapısı excel.*

Diyorum ya sınırı yok yapabileceğinizin. İşin en güzel yanı da Excel'i bu amaçlarla nasıl kullanacağınıza dair binlerce yazı ve video bulabilirsiniz. Ben ise sizlere Excel'i neden kullanmamanız gerektiğini anlatacağım.

Excel'i neden kullanmamalıyız?

Kullanıcı hatasına ya da manipülasyonuna açık bir yazılım, yetkisi olan herkes veri ya da formülleri bozabilir, değiştirebilir. Veri güvenliği yok. Yetkilendirme ve şifreleme yetenekleri oldukça temel düzeyde.

Varsayımlar ve formüller denetlenebilir değil. Sıkı bir denetim sürecinde tek tek tüm formüllerin izini sürmeniz gerekir.

Excelin Log tutma kabiliyeti yok. Ne kadar Google Sheets ve 365 sürümünde tarihçesine gitme şansınız olsa da bu yeterli bir log kaydı değil.

Tabloları ya da formülleri ilk oluşturana bağımlı bir yazılım. Aynı hesaplamayı onlarca farklı yöntemle yapabilirsiniz, karmaşık excel yazılımlarında bu çok daha büyük bir problem oluyor.

Büyük verilerin işlenmesinde yetersiz ve yavaş bir yazılım. İnanın çok büyük veriler kullanarak Excelde analiz yapmak istemezsiniz.

Bulut çözüm olarak kullanılsa dahi bilgiye erişmek zor. Erişsek güncelliğinden de emin olamıyoruz. Ne diyoruz:

Ortağa yükledim.

Maliyet analiz son!

Yok pardon bu en son...

Onlarca Excel dosyası içinden ihtiyaç duyduğunuz dosyayı ardından doğru versiyonu sonrada veriyi bulmanız gerekli. Ortağa da yazık, size de yazık.

Dosya kaybolabilir, silinebilir, bozulabilir, bir versiyon geçişinde tüm tabloyu yeniden yapmak zorunda kalabilirsiniz.

Raporlama için, ya veritabanınızı excele açacaksınız, ya birisi her seferinde veri çekip içine yükleyecek, her seferinde bir dünya kontrol, bir dünya tantana.

Hadi bunları geçtim, daha da önemlisi Excel şirketlerde doğru dijitalleşmenin önündeki en büyük engellerinden birisi.

Nasıl yani? Excel de dijital değil mi? Evet dijital ama SUVler gibi her şeyi yapabilirsiniz ama hiçbirini tam yapamazsınız. Doğru çözümleri araştırma ihtiyacı duymazsınız. Mevcut araçlarınızdan dahi tam anlamıyla faydalanamazsınız Excel varken. İşini Excel'de hallettiğini sanan birisi aslında ERP, BPM ya da CRM yazılımında olması gereken verileri ya mükerrer işliyor ya da işlemiyordur. Raporlama aşamasına geldiğinde de excel ile oradaki verileri birleştirmekle uğraşırsınız.

Kısacası Excel ağır kesicidir, gerçek ihtiyaçlarınızı görmeyi engeller.

Çok mu haksızlık ettim? O zaman gelişim eski dost düşman olmaz kısmına:

Excel'i ne amaçla kullanabiliriz:

- *Kontrollü bir şekilde olmak kaydıyla ana yazılımımız için veri oluşturma ve aktarım işlerinde elimizi kuvvetlendirir ve hızlandırır,*

- *Nispeten küçük veri setleri ile bir sefere mahsus ya da ayda yılda bir yapılacak analiz, karşılaştırma, doğrulama, raporlama çalışmalarında*

- *Sisteminize entegre etmek istediğiniz hesaplamaların ve raporların ön modellemesinde kullanabileceğiniz en iyi yazılımdır Excel.*

- *Çözüm için doğru yazılım bulunamadığı ya da asıl yazılıma bütçe ayıramadığı durumlarda en iyi alternatif excel olacaktır.*

Bunlara benzer, rutin süreçlerimizin parçası olmayan işlerin yapılması için İsviçre çakısı gibidir excel. Testere yokken odun da keser, tornavida yokken vida da sıkar.

Ancak siz yine de odunu yatay kesecekseniz testere, dikine yaracaksanız balta kullanın. İsviçre çakınız küçük işler için cebinizde dursun.

Hızlanmak için doğru araçlarla çalışın. Verilerin içinde kaybolmayın. Bilime güvenin, doğayı sevin. Sağlıcakla kalın.

Zeki **KIRBAŞOĞLU**

Yeminli Mali Müşavirlik
Bölümü Ortak

VERGİLEMEDE İŞLEMİN GERÇEK MAHİYETİ

1- GİRİŞ

Vergi tanım olarak; Kamu hizmetlerini karşılamak üzere, devletin yada bağlı kamu kuruluşlarının, yine kamu gücüne dayanarak, kanun yoluyla gerçek veya tüzel kişilerden alınan paralardır. Anasayanın 73 . maddesine göre "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür"

Kelime anlamı olarak İspat, bir şeyin veya olayın doğruluğunu kanıtlamak anlamında kullanılmaktadır. Belge yada kanıt göstererek bir şeyin gerçek durumunu ortaya çıkarmak anlamında kullanılır.

Vergiyi doğuran olay, devletin vergi alacağı için, verginin konusu ile mükellefi arasında, kanunun aradığı şartların ve ilişkinin oluşmasını ifade etmektedir.

2.2) Vergi Usul Kanununda İspat;

Vergi Usul Kanunu 3.Maddesi B bendi şöyledir.

B) İspat: Vergilendirmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya, ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti esastır.

Vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti yemin hariç her türlü delille ispatlanabilir.

Şu kadar ki, vergiyi doğuran olayla ilgisi tabii ve açık bulunmayan şahit ifadesi ispatlama vasıtası olarak kullanılamaz.

İktisadi, ticari ve teknik icaplara uymayan veya olayın özelliğine göre normal ve mutad olmayan bir durumun iddia olunması halinde ispat külfeti bunu iddia eden tarafa aittir. (1)

Böyle olmakla beraber kimi zaman vergi mükellefleri vergi ödevlerini yerine getirmekte isteksiz olabilmekte bu dürtüyle bazen vergi kaçırma, bazen de vergiden kaçınma fiillerine yönelebilmektedir. Çoğu zaman da bu eylemleri yapan vergi mükellefleri bu fiilleriniz çeşitli yöntemlerle gizleme, değiştirme, başka bir şekle sokma eylemleri yapmaktadırlar. Ancak unutulmuş yada ihmal edilen konu vergilemede işlemin gerçek mahiyetinin esas olduğudur.

2- VERGİLEMEDE İSPAT

2.1) Kavramlar

Vergi hukukumuzda VUK 3/B ile düzenlenen ispat kavramı hem mükellefler için hem de idare için çok önemli bir ilkeyi düzenlemektedir. Özetle;

- 1- Vergilemede işlemin gerçek mahiyetinin esas olduğu
- 2- Yemin hariç her türlü delille gerçek mahiyetin ispat edilebileceği, yani delil serbestliği
- 3- Olayla ilgili bulunmayan kişiler hariç şahitle dahi ispat müessesinin işleyeceği
- 4- Ekonomik hayatın olağan akışına uymayan bir durumun iddia edilmesi halinde bu durumun ispatının, iddia edene ait olduğu belirtilmektedir.

Buna göre vergi idaresi için soyut, varsayımlara dayanan, herhangi bir belge yada kanıta dayanmayan bir işlemle vergiyi doğuran olay gerçekleşmeyeceği gibi, mükellef için de kendi beyanına dayanak olan işlemlerin gerçekliğinin ispata açık olması gerektiğini ortaya koyar.

Herhangi bir vergisel işlem veya olayla ilgili olarak ispat edilmesi gereken bir durum ortaya çıktığında öncelikli olarak bunun kimin tarafından ispat edileceğinin bilinmesi gereklidir. Yani "ispat yükü" kimin üzerindedir. İspat yükü, belli bir olay ya da işlemin gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda iddiada bulunan tarafa düşen usuli bir yüküdür (kulfettir). Üzerine ispat yükü düşen için bu durum bir zorunluluk (mükellefiyet) değildir. Eğer kişi üzerinde ispat yükü düşüyor ve ispat etmiyorsa cezalandırılmaz sadece ispat etmemeden doğan hukuki sonuçlara katlanır.

2.3) Vergi Mükellefi yönünden İspat

Vergi idaresi yönünden ispat araçları saklı tutulmak kaydıyla, konuyu mükellef yönünden değerlendirmeye çalışacağız. Giriş bölümünde de belirttiği gibi mükelleflerde vergi kaçırma ya da vergiden kaçınma eğilimleri olabilmektedir. İhmal edilen konu vergilemede işlemin gerçek mahiyetinin esas olduğudur. Yani gerçek bir işlemi yansıtmayan kayıt, muamele veya durum her hangi bir vergi incelemesinde mükellef için sıkıntılı bir sürecin başlamasına yol açabilecektir.

Bazı durumlarda mükellefler; gerçek bir işleme dayanmayan bir belgeyi yada işlemi defter yada beyannamelerine dahil etmektedirler. Sahte yada muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kavramıyla vergi hukukumuzda yer bulan bu işlemle mükellefler ya olmayan bir işlem üzerinden belge üretmekte (yani tamamen sahte) yada düzenlenen belgedeki muhatap, miktar yada tutar yönüyle gerçeği yansıtmayan bir belgenin kayıtlara dahil edilmesi gibi işlemler yapabilmektedir.

Her işin kendi olağan akışı içinde yürüyen süreçler vardır. Yukarıda bahsettiğimiz fiillerle kayda alınan belgeler bilinmelidir ki bu olağan akış içerisinde kendini çok bariz belli etmektedirler.

Basit örnekler verecek olursak; çalışanlarına düzenli olarak tabldotla yemek sağlayan bir firmanın, ayrıca aylık yüklü yemek faturalarını kayda alması olağan akışa aykırı olduğu hemen anlaşılabilir ve birkaç ispat aracı ile gerçek mahiyeti ortaya çıkarılabilecektir.

Başka bir örnekle; toplam inşaat alanı statik proje ile belli olan bir inşaat için statik projenin üzerinde teknik ve ekonomik icaplarla izah edilemeyecek bir oranda demir, hazır beton vb gibi sarf malzemelerinin maliyet olarak gösterilmesi ilk vergi incelemesinde sorun olarak mükellefin karşısına çıkabilecektir.

Yine başka bir örnekle; bir pantolon veya gömleğin kaç m kumaştan çıktığı belli olduğu halde, çıkan mamul sayısı ile uyumlu olmayan kumaş girişleri gerçek mahiyeti yönünden sıkıntılı olduğu çok bariz olduğu için mükellefi sıkıntıya sokabilecek bir durum olarak görülmektedir.

Veya depolama kapasitesi 1000 ton olan bir işletmenin, 2000 ton dönem sonu emtia (başkaca bir izahı yoksa) göstermesi yine işletmenin kayıt dışı işlemlerinin ispatı yönünden gerçek mahiyete uymadığından tenkit edilebilecektir.

Ya da onlarca işçi ile yapılabilecek bir iş için çalışan işçinin az yada olmaması gerçek mahiyetle örtüşmemekte ve kolayca mükellef yönünden sıkıntılı bir durum ortaya çıkarılabilmektedir.

Veya; bugünkü iletişim koşullarında hangi semtte, benzer gayrimenkul fiyatlarına kolayca ulaşılabildiği bir durumda, satış tutarlarını gerçek bedelinin altında göstermek de ispat yükü açısından mükellefe korkular yaşatabilecektir.

İspat yukarıda verdiğimiz örneklerde mükellefin aleyhine olabileceği gibi, mükellefler yaptıkları işlemlerin gerçekliğini de yine vergi incelemelerinde ya da karşılaştıkları diğer olaylarda sunacakları belgeler ile ispat edebilirler.

Bahsettiğimiz gibi Vergi Usul Kanununun 3/B maddesine göre; vergilendirmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti esas olup, vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyetinin yemin hariç her türlü delille ispatlanması mümkündür.

Katma Değer Vergisi Uygulama Genel Tebliği'nin 5. bölümünde, işlemlerin gerçekliğini ispat hakkında bilgilere yer verilmiştir. İdare tarafından sahte veya yanıltıcı olduğu yönünde bulgular bulunan bir belgenin gerçek bir işleme dayandığı ve dayandığı işlemi mahiyet ve miktar itibarıyla doğru olarak yansıttığı işlemin tarafları, ilgilileri (iade talep edenler) veya mükellefler tarafından 213 sayılı Kanunun 3'üncü maddesindeki delil serbestisi kapsamında iddia ve ispat olunabilir.

Bahse konu Tebliğe göre, sınırlandırıcı olmamak kaydıyla belgenin gerçekliğini ve doğruluğunu ispatta aşağıdaki deliller kullanılabilir:

"a) İşlem bedelinin ödendiğinin belgelendirilmesi.

Ödeme, iade talebinde bulunan mükellef tarafından ödemeyi tevsik eden belge aslı veya noter onaylı örneği ile tevsik edilebilir.

Ödemenin 5411 sayılı Bankalar Kanunu hükümlerine göre faaliyette bulunan bankalar vasıtasıyla veya 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 1785 inci maddesinin (1) numaralı fıkrası kapsamında düzenlenen çekler ile de tevsiki mümkündür.

Ayrıca internet bankacılığı yoluyla yapılan ödemelerde, banka dekontu yerine ilgili banka şubesi tarafından onaylı internet çıktıları ya da mükellefler tarafından ödeme yapılan bankalardan alınan onaylı hesap ekstreleri ödemenin tevsikinde kullanılabilir.

Ödeme, kredi kartı (iade talebinde bulunan kişi veya kuruma ait), tapu devri, kamu kurum ve kuruluşları aracılığıyla (ön ödeme avansı şeklinde kamu kurum ve kuruluşlarının veznesine ödeme gibi) yapılmak suretiyle de tevsik edilebilir.

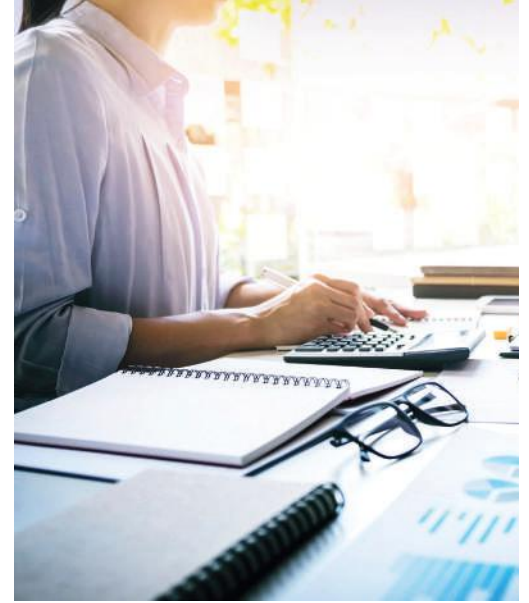
Ödemenin PTT yoluyla yapıldığı durumlarda, ödeme sırasında düzenlenecek belge,

(satıcının veya adına hareket edenlerin adı-soyadı) (tüzel kişilerde unvanı) ile banka hesap numarası ve vergi kimlik numarası doğru olarak yazdırılmak kaydıyla) ödemeyi tevsik eden delil olarak ileri sürülebilir.

b) Taşıma, yükleme, boşaltma, depolama, ambalajlama ve benzeri işlemlerin yapıldığına yönelik belgeler, sigorta belgesi, vergi, resim, harç, pay, fon gibi ödemeler yapılmışsa bu ödemelere ait belgeler işlemin gerçekliğinin tevsikinde delil olarak kullanılabilir."

Tebliğde de belirtildiği gibi işlemin gerçekliği başta ödeme belgeleri olmak üzere, nakliyeye ilişkin belgeler, depolama, ambalajlamaya ilişkin belgeler, sigorta poliçesi ve satın almaya ilişkin ödenen vergi, resim ve harçların hepsi işlemin gerçek mahiyetini mükellef lehine ortaya koymaya sağlayan belgelerdir.

Bu belgelerin sınırlayıcı olmadığı, delil serbestisi kapsamında her türlü delille işlemin doğruluğunun ispat edilebileceği tebliğde de özellikle vurgulanmıştır. (2)

2.4) Peçeleme;

Mükelleflerin vergi kaçırma/kaçınma yolu olarak kullandığı yöntemlerden biri de peçelemedir.

Kavram olarak peçeleme; vergi yükümlülerinin özel hukuktaki sözleşme serbestisini kullanarak vergi kanunlarını dolanmalarıdır.

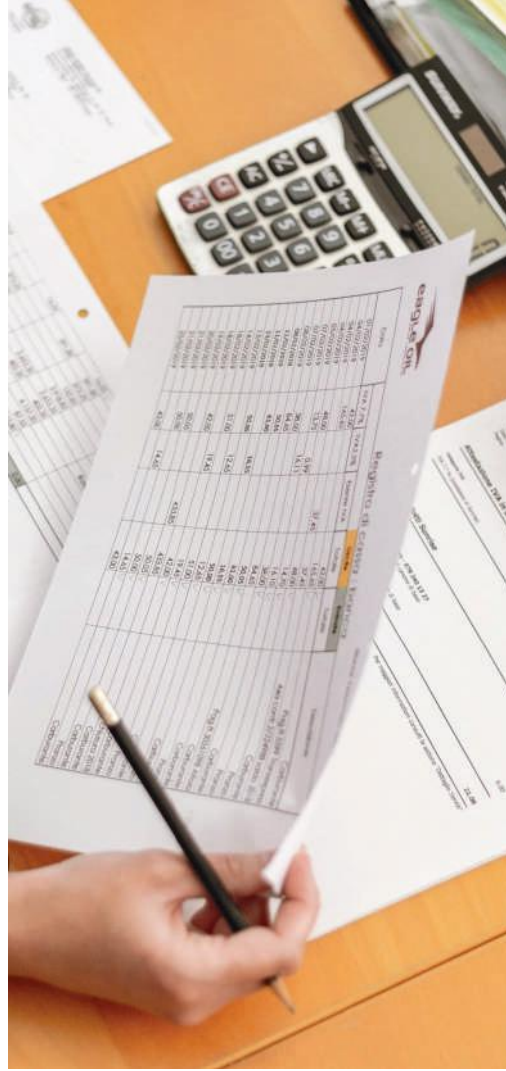

Başka bir ifade ile vergiden kaçınmak amacıyla, olağan şartlarda vergiye tabi olan işlemi, vergiye tabi olmayan kalıp içinde yapmaktır. Yani; mükellefler aslında amaçları belli olduğu halde, o amaca yürüyen yolun vergi maliyetinden kaçınmak nedeniyle başka bir kanuni yol ile vergi maliyetinden kurtulma yolunu tercih etmeleridir. Peçelemede de işlemin gerçek mahiyeti gizlenmektedir.

Peçeleme sözleşmelerinde, sözleşmenin tarafları kanunun sözüne uygun davranıyor gibi görünseler de, kanunun özüne aykırı davranmaktadırlar. Taraflar, herhangi bir vergisel yükümlülüğün altına girmemek için, hukukun izin verdiği ama herhangi bir vergisel yükümlülüğün olmadığı başka bir alanda işlem yaparlar.

Bir örnekle açıklamak gerekirse: Baba "A"nın bir konutu, oğul "B"nin iki konutu vardır, amca "C"nin konutu yoktur. Hayatın normal seyri çerçevesinde iki tane konutu bulunan oğul "B" bir tanesini amcasına vererek konut sorunu çözülecek ve oğul vergi yükümlüsü olacaktır. Ancak; vergi yükümlülüğü doğmasını istemeyen taraflar; Gelir Vergisi Kanunu'nun 73'üncü maddesinin ikinci fıkrasında emsal kira bedelinin uygulanmayacağı hallerden faydalanarak vergiyi doğuran olayın meydana gelmesini engellemeye çalışır. Şöyle ki; mezkur maddenin ikinci fıkrası hükmüne göre, "Binaların mal sahiplerinin usul, furu veya kardeşlerinin ikametine tahsis edilmesi halinde emsal kira bedeli uygulanmaz". Örnekte, baba "A" kendi oturduğu evi kardeşi "C"ye verdiğinde ve oğul "B" iki konuttan birini konutsuz kalan babasının oturması için verdiğinde herhangi bir vergi yükümlülüğü doğmayacaktır. Bu örnekte vergi idare ve yargısı fiili durum ile ekonomik gerçeklik arasındaki farkı tespit edip durumu peçeleme olarak nitelendirmeli ve vergiyi doğuran olayın meydana geldiğine hükmetmelidir.(3)

Peçeleme işlemi özel hukuktaki muvazaa işleminin vergi hukukundaki uygulanma şeklidir. Muvazaa ise, tarafların üçüncü şahısları kandırmak amacıyla, kendilerinin gerçek iradelerini yansıtmayan, hüküm ve netice meydana getirmeyen anlaşmalardır. Peçeleme işlemi başka bir ifade ile kanuna karşı hiledir. Bilinmelidir ki, peçeleme işleminde de işlemin gerçek mahiyeti her türlü delille ortaya çıkarılabilecek ve mükellefler kaçındıkları vergi ile yüzleşebileceklerdir.

3- SONUÇ:

Vergi hukukumuzda vergiyi doğuran olayın tespiti bakımından işlemin gerçek mahiyetinin esas olduğu VUK 3/B maddesinde belirlenmiştir. İspat aracı olarak gerek vergi idaresi gerekse mükellefler için süre geldikleri iddiaları için serbest delil sistemi benimsenmiştir, ve yemin hariç her türlü delille işlemin gerçek mahiyetinin ispat edilebileceği öngörülmüştür.

Çalışmamızda mükellefler yönünden vergi beyannamelerine dayanak teşkil eden başta kanuni defterler olmak üzere tüm belgelerin gerçeğe uygun olmasının önemi ve mükellefler yönünden ispat araçlarının neler olabileceği yönünde değerlendirme yapılmıştır.

KAYNAKÇA

- 1) 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu
- 2) KDV Uygulama Genel Tebliği
- 3) Ali Erol, Vergi Hukukunda Ekonomik Yaklaşım İlkesinin Önemi, Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi 2019 Yılı, Cilt 3 Sayı 1, Sayfa 57-64

Uygulama Örnekleri Işığında Çok Taraflı Vergi Anlaşmasının (MLI) Türk Şirketlerine ve Yatırımcılarına Etkilerinin İncelenmesi

BEPS Yaratan Durumları Engellemek İçin Vergi Anlaşması Temelli Önlemleri Uygulamaya Yönelik Çok Taraflı Anlaşma ("Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent BEPS", Bundan böyle "MLI veya Anlaşma" olarak anılacaktır), Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 68 ülke tarafından 7 Haziran 2017 tarihin-

de Paris'te imzalanmıştır. Bugün itibarıyla anlaşmayı imzalayan ülke sayısı 94'tür ve yakın zamanda sayının 100'ün üzerine çıkacağı öngörülmektedir.

Söz konusu anlaşmanın ilgili ülke açısından yürürlüğe girebilmesi için ise anlaşmanın iç mevzuata göre bir kanunla onaylanması da gerekmektedir. Bu kapsamda, MLI'nın Türkiye'de yürürlüğe girebilmesi için taslak bir kanun hazırlanarak 3 Haziran 2020 tarihinde TBMM'ne sunulmuştur. Kanunlaşma süreci henüz tamamlanmamış olmakla birlikte Meclise sevk edilen kanun tasarısının yakın zamanda onaylanması beklenmektedir.

Anlaşmanın onaylanması ile birlikte Türkiye'nin taraf olduğu çok sayıda vergi anlaşması tadil edileceği için, anlaşmanın çok uluslu Türk şirketlerine ve bunların uluslararası yapılarına ciddi etkileri olacaktır. Bu da bazı durumlarda mevcut yapıların ya sonlandırılması ya da yeniden yapılandırılması ihtiyacını ortaya çıkaracaktır.

Bu makalede MLI'nın çok uluslu Türk şirketleri ve yatırımcılarının sahip oldukları uluslararası yapılara etkileri uygulama örnekleri ile birlikte ele alınmakta ve anlaşmanın önemli maddelerinin ne şekilde uygulanacağı üzerinde durulmaktadır.

Bu kapsamda, MLI'nın aşağıdaki maddelerinin uygulaması örnekler yoluyla sırayla ele alınacaktır.

- Hibrit Uyumsuzlukların Önlenmesi (3, 4. ve 5. Maddeler)
- Vergi Anlaşmalarının Kötüye Kullanımının Önlenmesi (6, 7, 8, 9, 10 ve 11.

Maddeler) 11. Maddeler)

- İşyeri Statüsünden Kaçınmanın Önlenmesi (12, 13, 14 ve 15. Maddeler)
- Uyuşmazlık Çözümünün Geliştirilmesi (16 ve 17. Maddeler)

Ayrıca belirtmek gerekirse, çalışmada yukarıda sayılan maddeler açısından sadece çok uluslu Türk şirket gruplarını ve yatırımcılarını yakından ilgilendiren konulara ilişkin örnek uygulamalara yer verilmiştir.

1. Hibrit Uyumsuzlukların (Hybrid Mismatches) Önlenmesi

MLI'nın 3. Maddesi vergi anlaşmalarında açık olarak düzenlenmemiş olan mali açıdan şeffaf kuruluşları ele almaktadır. Anlaşmanın 4. Maddesi ise gerçek kişiler dışındaki kuruluşların çifte mukimliği ile ilgili olup, çifte mukimliğin belli ölçütler gözetilerek karşılıklı anlaşma yoluyla çözülmesini düzenlemektedir. MLI'nın "Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Yöntemlerinin Uygulanması" başlıklı 5. Maddesi de çifte vergilendirmeyi önleme yöntemleri bakımından kapsama giren vergi anlaşmalarındaki mevcut hükümleri modifiye etmeyi amaçlamaktadır.

Önem dereceleri dikkate alındığında aşağıda öncelikle MLI'nın 3. Maddesi, ardından da 5. Maddesinin Türk yatırımcılar ve çok uluslu Türk şirket gruplarının uluslararası yapılarına etkileri uygulama örnekleri yardımı ile incelenecektir.

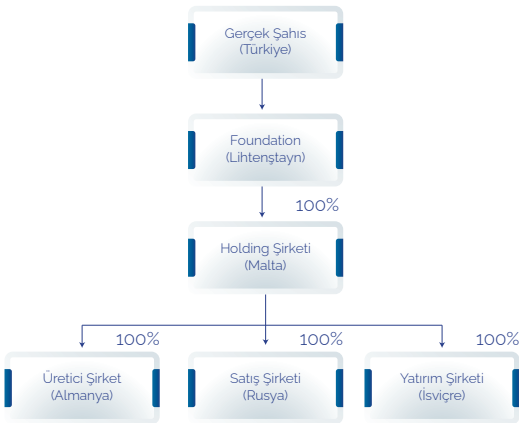
1.1. Şeffaf Kuruluşlar ve Uygulama Örneği

Türkiye, MLI'nın 3. Maddesinde yer alan şeffaf kurumlar (transparent entities) başlığı altındaki hükümlere herhangi bir rezerv veya bildirimde bulunmamıştır. Bu,

Türkiye'nin vergi anlaşma imzaladığı ülkeler tarafından rezerv konulmadığı sürece MLI'nın 3. Maddesinin mevcut anlaşmalar için uygulanacağı anlamına gelmektedir. Konuyu daha net ortaya koyabilmek için maddenin uygulamasını bir örnek ile açıklayalım.

Türkiye'de mukim gerçek şahıs Bay (A), Lihtenştayn yasalarına göre bir vakıf (Lichtenstein foundation) kurmuştur. Vakfın kuruluş senedine göre, Bay (A) vakfın hem kurucusu (settlor) hem de faydalanan tarafı (beneficiary) olarak kaydedilmiştir. Bu vakıf daha sonra Malta'da bir holding şirketi kurmuş ve bu şirket de farklı ülkelerde bulunan operasyon ve yatırım şirketlerine iştirak etmiştir. Söz konusu yapı aşağıdaki şekilde görüldüğü gibidir.

Böyle bir yapıda, Almanya ve Rusya'daki operasyon şirketleri ile İsviçre'deki yatırım şirketi ticari faaliyetleri nedeniyle buldukları ülkede kurumlar vergisi ödemekte, vergi sonrası karlarını da Malta'daki holding şirkete dağıtmaktadırlar. Söz konusu kazançlar Malta'da yürürlükte olan vergi kanunlarına göre uluslararası iştirak kazançları istisnası (participation exemption) kapsamında kurumlar vergisine tabi değildir.

Daha sonra, Malta'daki holding şirketi iştiraklerinden gelen karları Lihtenştayn'daki vakfa dağıtmaktadır ve bu dağıtımına da Malta'da herhangi bir vergi

uygulanmamaktadır. Lihtenştayn kanunlarına göre de vakıf şeffaf bir kuruluş kabul edildiği için herhangi bir şekilde vergilendirilmemektedir.

Bay (A), Lihtenştayn'daki vakıftan zaman zaman ödeme almaktadır. Yapılan ödeme vakfın niteliği nedeniyle kâr payı dağıtımını kabul edilmemektedir ve Lihtenştayn vakfı trust benzeri bir yapı olması nedeniyle Türk kanunlarında düzenlenen kurumlardan herhangi birinin kapsamına da girmemektedir. Dolayısıyla, kontrol edilen kurum kazancı gibi yasal düzenlemelerin de dışında kalmaktadır.

MLI'nın 3. Maddesi, Lihtenştayn'daki vakfın Bay (A)'ya yaptığı ödemelerin Türkiye'de vergilendirilmesini mümkün kılacaktır. İç mevzuata baktığımızda, gerçek kişi Bay (A) açısından bu tür bir gelirin yurt dışı temettü geliri olarak kabul edileceğini düşünmek fazlasıyla mümkündür.

Dolayısıyla, MLI'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte bu tür yapıların vergiye uyumsuz bir hale geleceği açıktır. O nedenle, bu şekilde kurulu olan yapılar için yeniden yapılandırmaya gidilmesini veya MLI'ya uygun yeni yapılara geçilmesini tavsiye ederim.

1.2. Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Uygulama Örneği

MLI'nın 5'inci Maddesi, vergi anlaşmalarının çifte vergilendirmeyi önleme maddeleri ile ilgili düzenlemeler içermektedir.

Bu kapsamda MLI taraf ülkelere 3 farklı seçenek sunmaktadır:

- **A Seçeneği:** Gelirin elde edildiği devlet (kaynak ülke) tarafından vergiden istisna edilmesi veya uygulanacak vergi oranının sınırlandırıldığı durumlarda mukim devletin (ikamet ülkesi) Anlaşmanın istisna hükümlerini uygulamaması
- **B Seçeneği:** Ödemenin yapıldığı devlette indirim konusu yapılan temettü gelirleri ile ilgili olarak mukim devlet tarafında istisna yönteminin uygulanmaması
- **C Seçeneği:** Çifte vergilendirmenin önlenmesi amacıyla vergi anlaşmalarında mahsup yönteminin uygulanması (Mahsup Yöntemi)

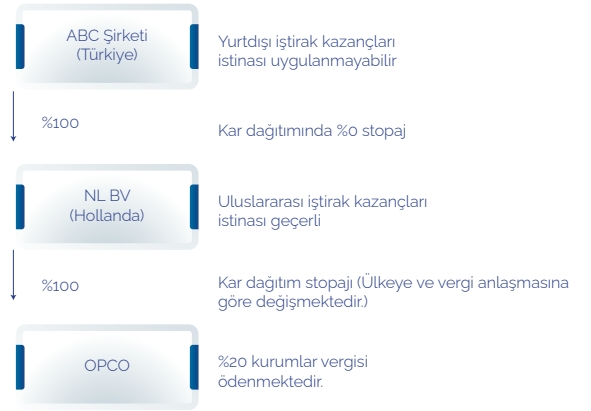
Bu konu ile ilgili en önemli husus şudur ki; MLI'nın 5'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre çifte vergilendirmeyi önleme maddesinin asimetrik uygulamasından dolayı taraf devletlerden biri herhangi bir opsiyonu seçtiğinde, diğer taraf devletin farklı bir seçeneği seçmiş olması veya hiçbirini seçmemiş olması seçim yapan tarafların seçtikleri maddeyi kendi mukimlerine uygulamasına (çekincelere ilişkin hükümler hariç) engel değildir.

3 Haziran 2020 tarihinde TBMM'ye sunulan kanun tasarısına göre, Türkiye MLI'nın 5. Maddesi açısından "Mahsup Yöntemi"ni içeren "C Seçeneği"ni kabul etmektedir. Tasarının yasallaşması durumunda, diğer ülkeler C Seçeneğini seçmese dahi Türkiye -rezerv koyan ülkeler hariç- anlaşmaya taraf olan ülkelerin vergi anlaşmalarında bundan sonra

mahsup yöntemini uygulayacaktır. Buna göre, Hollanda, Belçika, İsveç gibi 22 ülke ile yapılan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında geçerli olan "İstisna Yöntemi" (Genelde Anlaşmaların 23. Maddesinde düzenlenmektedir.) yerine "Mahsup Yöntemi" kullanılacaktır.

MLI'nın 5. Maddesinin uygulamasını Türk çok uluslu gruplarının sıklıkla kullandığı Hollanda holding yapısını ve Türkiye-Hollanda Vergi Anlaşmasını dikkate alarak aşağıdaki örnek ile açıklayalım.

Türkiye'de mukim (ABC) Şirketi, Hollanda'da bir holding şirketi kurmuş ve uluslararası yatırımlarını bu şirket üzerinden yapmıştır. Mevcut uygulamada, operasyon şirketleri tarafından öncelikle Hollanda'daki holdinge kar dağıtılmaktadır ve bu kar da Hollanda iç mevzuatına göre uluslararası iştirak kazançları istisnası (participation exemption) kapsamında Hollanda'da kurumlar vergisine tabi değildir.

Aynı şekilde, yine Hollanda iç mevzuatına göre Hollandalı holding şirketi tarafından Türkiye'deki ana şirketi (ABC) Şirketine kar dağıtımında herhangi bir temettü vergisi (withholding tax) de uygulanmamaktadır.

Bu kazanç ise, Türkiye'deki (ABC) Şirketi tarafından Türkiye-Hollanda Vergi Anlaşmasının 23. Maddesine göre yurt dışı iştirak kazancı olarak kurumun vergi matrahına dahil edilmemekte ve vergiye tabi olmamaktadır. Ancak, MLI'nın 5. Maddesinin yürürlüğe girmesi ile bu durum tamamen değişecektir.

Buna göre, Türkiye-Hollanda Vergi Anlaşmasının 23. Maddesi yerine MLI'nın 5. Maddesi uygulanacak ve Hollanda'daki holding şirketi tarafından (ABC) Şirketine dağıtılan kar payları kurum kazancına dahil edilerek vergilendirilecektir.

Bu noktada böyle bir durumda Kurumlar Vergisi Kanununun 5. Maddesinin 1-b Fıkrasında düzenlenen "Yurt dışı İştirak Kazançları İstisnası"nın uygulanıp uygulanamayacağı sorusu akla gelmektedir. Kurumlar Vergisi Kanununun 5. Maddesinin 1-b Fıkrasında düzenlenen yurt dışı iştirak kazançları istisnasına ilişkin şartlardan birisi "iştirak kazancının (kâr payı dağıtımına kaynak olan kazançlar üzerinden ödenen vergiler de dahil olmak üzere) iştirak edilen kurumun faaliyette bulunduğu ülke vergi kanunları uyarınca en az %15 oranında gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşıması" şeklindeki şarttır.

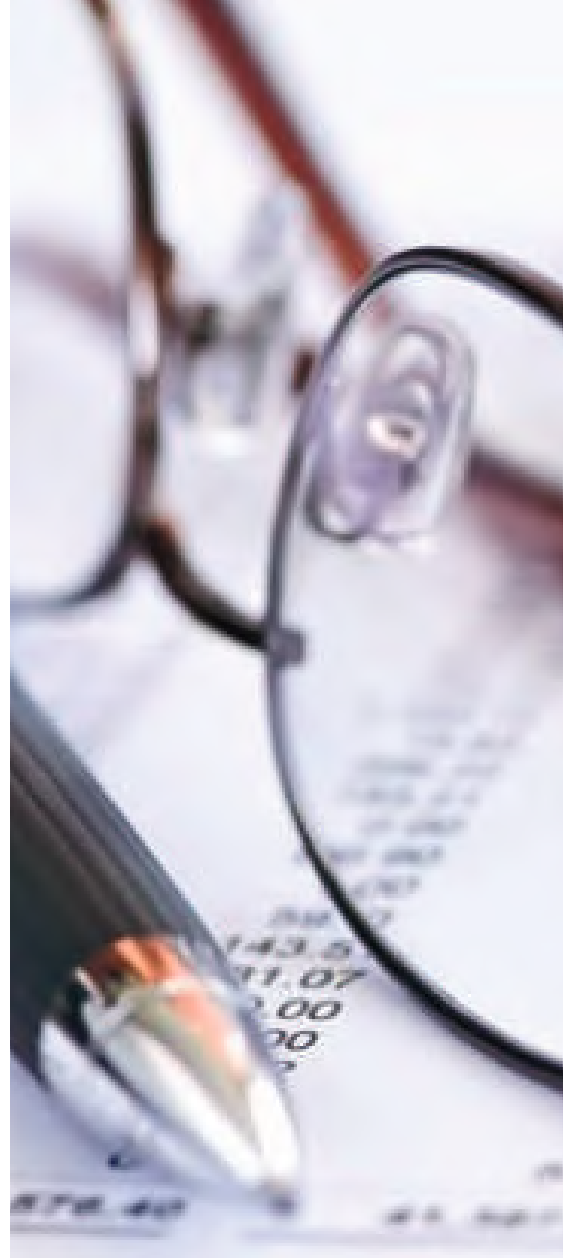
Yukarıdaki örneğe bakıldığında Hollanda'daki holding şirket tarafından Türkiye'de mukim (ABC) Şirketine yapılan kar dağıtımı üzerinde Hollanda'da herhangi bir vergi yükü bulunmadığı görülmektedir. Bu durumda vergi yükünün nasıl hesaplanacağı sorusu gündeme gelmektedir. 1 Seri No.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğinde "Yurt dışı iştirak kazançlarına ilişkin vergi yükünün hesabında, fiili yükün dikkate alınması gerekmektedir." şeklinde bir açıklama bulunmaktadır. Ancak, fiili yükün hesaplanmasına ilişkin Tebliğ'deki örneklerde burada yer verilen örnek olaya benzer bir duruma yer verilmemiştir.

Konuyla ilgili kamuya açık herhangi bir özelge bulunmamakla birlikte, İdarenin özellikle "kontrol edilen kurum kazancı" ile ilgili verdiği özalgelerde gelir üzerindeki vergi yükü hesaplanırken tüm ülkelerde ödenen vergilerin toplamının değil, sadece iştirakin/kurumun bulunduğu ülkede ödenen vergi yükünün dikkate alındığı görülmektedir. Burada da benzer bir yaklaşımın İdare tarafından takip edilmesi olasılık dahilindedir. O nedenle, bu tip durumlarda vergi yükünün ne şekilde hesaplanacağı sorusunun Türk Vergi İdaresi tarafından netleştirilmesi yerinde olacaktır.

Dolayısıyla, İdarenin vergi yükü hesaplamasına operasyon ülkelerinde ödenen vergiler de dahil edilirse,

Kurumlar Vergisi Kanununun 5. Maddesinin 1-b fıkrasında düzenlenen yurt dışı iştirak kazançları istisnasına ilişkin şart karşılanmış olacak ve Hollanda gibi ülkelerdeki mevcut yapıların sürdürülmesi mümkün olacaktır.

Aksi takdirde, bir çok Türk şirket grubunun Hollanda gibi ülkelerdeki holding yapıları olumsuz sonuçlar yaratabilecektir. Bu da işin özünde Türk şirket grupları için uluslararası şirket yapılandırmasını bir yerde zorunlu hale getirebilecektir. O nedenle de çözüm yollarının şimdiden araştırılmaya başlanması ilk tavsiye edebileceğim konu olarak karşımızda durmaktadır.

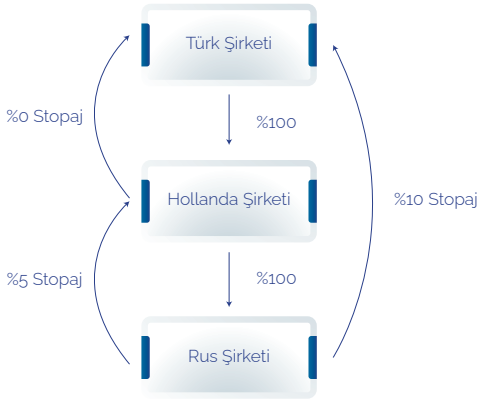

2. Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Uygulama Örneği

ML'nin 3. Bölümü, vergi anlaşmalarının kötüye kullanımına ilişkin konuları düzenlemektedir. Bu bölümdeki 6 ve 7. Maddeler taraf ülkeler için minimum standartları oluşturmaktadır ve anlaşmaya taraf olan tüm ülkeler tarafından kabul edilmek zorundadırlar. Geriye kalan 8, 9, 10 ve 11. Maddeler ise, taraf ülkeler açısından tercihe bağlı olarak kabul edilebilecek maddeleri ifade etmektedirler.

Türkiye, ML'nin anlaşmaların kötüye kullanılmasının önlenmesi başlıklı 7. Maddesine yönelik olarak minimum standartlar arasında bulunan üç alternatif kural içerisinden "Esas Amacın Tespitine Yönelik Test (Principal Purpose Test) hükmünü vergi anlaşmalarına dahil edeceğini beyan etmiştir ve buna TBMM'ye sunulan kanun tasarısında da yer vermiştir.

Vergi anlaşmalarının kötüye kullanımının önlenmesi konusunu yine bir örnekle açıklayabiliriz.

Türk Şirketi, yurt dışı yatırımlarını yönetmek ve iştirakte bulunmak için Hollanda'da bir şirket kurmuştur. Bu kapsamda, Rusya'daki yatırımlar için Hollandalı Şirket de kendisine bağlı Rusya'da bir iştirak kurmuştur.

Temettü dağıtımında Rusya-Hollanda arasındaki Vergi Anlaşmasının 10. Maddesine göre Rusya tarafından %5 stopaj vergisi uygulanmaktadır. Buna karşın, eğer Türk Şirket Rusya'daki şirkete doğrudan iştirak etmiş olsaydı, bu durumda Türkiye-Rusya arasındaki Vergi Anlaşmasının 10. Maddesine göre Rusya tarafından %10 stopaj vergisi uygulanacaktı.

Eğer Rusya, Hollanda üzerinden Rusya'ya iştirak edilmesinin arkasındaki esas nedenin Hollanda-Rusya arasındaki ÇVÖA'nın daha avantajlı stopaj oranlarından yararlanmak olduğu sonucuna ulaşır ise "Esas Amacın Tespitine Yönelik Testi (Principal Purpose Test)" devreye sokabilecektir. Buna göre, Rusya Hollanda ile arasındaki vergi anlaşmasında geçerli olan %5 stopaj oranı yerine Türkiye ile arasındaki anlaşmaya göre hareket ederek Rus Şirketi tarafından yapılacak kar dağıtımlarında %10 stopaj oranını uygulama yoluna gidebilecektir.

Özellikle belirtmek gerekirse, Rusya'nın böyle bir uygulamaya gidebilmesi için ise söz konusu testi objektif bir şekilde uygulaması gerekecektir. Buna göre, sadece vergi oranı düşük anlaşmaya sahip ülke üzerinden yatırım yapılması testin geçildiğini iddia etmek için yeterli olmayacaktır. Türk Şirketlerinin de bu tür durumlarda eleştiri ile karşılaşmaları için özellikle karın aradaki bir şirkete (intermediary) dağıtıldığı durumlarda Hollanda gibi ülkelerdeki ekonomik varlık düzeylerini (substance) gözden geçirmeleri yerinde olacaktır.

Bunun yanında, çok uluslu Türk şirket gruplarına "Esas Amacın Tespitine Yönelik Test (Principal Purpose Test)"i mevcut uluslararası yapılarına uygulamalarını ve durum analizi yapmalarını ayrıca tavsiye ederim.

3. İş yeri Statüsünden Kaçınmanın Önlenmesi

MLI, iş yeri statüsünden kaçınma stratejileriyle mücadele etmeyi amaçlayan ve dördüncü bölümünde düzenlenen dört madde (12, 13, 14 ve 15. maddeler) içermektedir. MLI'nın komisyoncular ve benzeri araçlar kullanmak yoluyla daimî iş yeri statüsünden kaçınma konusunu düzenleyen 12. Maddesi kaynak ülkenin vergilendirme yetkisini genişleten hükümler içermektedir. Türkiye, bu madde hükümlerini anlaşmalarına dahil etmeme yönünde herhangi bir rezervde bulunmamıştır. Bu nedenle, madde hükümlerinin Türkiye'nin çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları (ÇVÖA) açısından iş yeri statüsünün belirlenmesine yönelik etkisi olacağı görülmektedir.

MLI'nın iş yeri statüsünden kaçınmaya karşı bir başka önlemi olan spesifik faaliyet istisnaları yoluyla iş yeri oluşumundan yapay kaçınma konulu 13. Madde hükümlerine yönelik olarak Türkiye'nin herhangi bir rezervi bulunmadığından bu hükümlerin ÇVÖA'larına uygulanacağı açıktır. Buna göre, Türkiye hazırlayıcı ve yardımcı nitelikte olmayan depolama, teşhir veya teslim gibi faaliyetlerin iş yeri oluşturacağını kabul etmiş durumdadır.

Dolayısıyla, anlaşmaya taraf olan ülkelerin de Türkiye gibi 13. Madde kapsamında "A Opsiyonu"nu seçmesi ve ilgili hükmü OECD'ye bildirmesi durumunda yürütülen faaliyetler hazırlayıcı ve yardımcı özellikte olmamak kaydıyla işyeri oluşturacaktır.

Anlaşmanın bu maddesinin uygulamasına ilişkin örnek olay ise aşağıdaki gibi olabilecektir.

Bu olayda, Türk Şirketi diğer ülkedeki alıcılara doğrudan mal satışında bulunmaktadır. Mallara ilişkin siparişler ilgili ülkedeki alıcılar tarafından Türk şirketine ait web sitesi üzerinden verilmektedir. Gelen sipariş bildirimlerine göre Türk Şirketi ilgili ülkedeki 3. taraftan kiraladığı depoya öncelikle malları sevk etmektedir ve ardından yine sipariş veren kişinin ikamet ettiği şehre göre kiralık depo üzerinden malların teslimi yapılmaktadır.

Böyle bir durumda, mevcut vergi anmalarına göre Türk Şirketi için diğer ülkede bulunan depo iş yeri oluşturmakta ve o ülkede herhangi bir şekilde vergi ödenmesine gerek bulunmamaktadır. Bununla birlikte, MLI'nın uygulanmaya başlanması ile durum tamamen değişecektir.

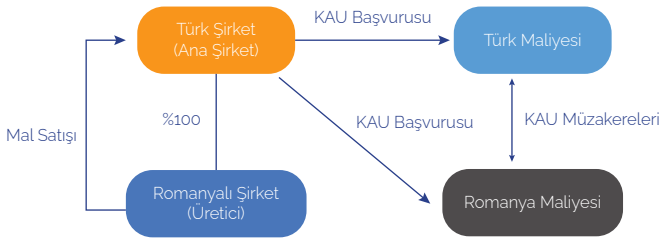
Buna göre, Türk Şirketinin web sitesi ve diğer ülkede kiraladığı depo birlikte değerlendirildiğinde bu ülkede yürütülen faaliyetlerin iş yeri oluşturduğu sonucuna varılabilecektir.

Bunların ışığında, özellikle elektronik ticaret yapan çok uluslu Türk şirketlerinin mevcut yapılarını detaylı olarak incelemeleri ve MLI'nın yurt dışı faaliyetlerine ve özellikle satış yapılarına etkilerini analiz ederek gerekli değişiklikleri yapmalarını tavsiye ederim.

4. Uyuşmazlık Çözümünün Geliştirilmesi

MLI'nın beşinci bölümünde (16 ve 17. maddeler) yer alan karşılıklı anlaşma usulü (KAU) başlıklı 16. Maddesi minimum standart olarak kabul edilmiştir. Buna göre, MLI'ya taraf ülkelerin karşılıklı anlaşma usulüne ilişkin maddede düzenlenen zorunluluğa uyması gerekmektedir.

Mevcut durumda Türkiye'de mukim bir kişi Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalara göre ortaya çıkan ihtilafı yalnızca mukim olduğu devlet olan Türkiye'nin yetkili makamına götürebilmekte idi. MLI'nın 16. maddesi ile bu kişi artık söz konusu ihtilafı her iki devletin yetkili makamından birine götürebilme hakkı elde edecektir. Yine bu değişikliği bir örnek aracılığı ile açıklayalım.

Bu örnek olayda, Türk Şirketi Romanya'da üretim yapan bir iştirake sahiptir. Romanya'daki iştirak ana şirketine üretmiş olduğu ürünleri satmakta ve bu ürünler de daha sonra Türkiye piyasasındaki alıcılara yeniden satılmaktadır. Grubun belirlediği transfer fiyatlandırması politikasına göre, test edilen taraf olarak Romanyalı üretici şirket belirlenmiş ve üretici şirketin Türkiye'ye satışlarında "İşleme Dayalı Net Kar Marjı Yöntemi" en uygun transfer fiyatlandırması yöntemi olarak belirlenmiştir. Buna göre, üretici şirketin toplam maliyetleri üzerine %10 karlılık eklenerek transfer fiyatları belirlenmektedir.

Bununla birlikte, Romanya Vergi İdaresi'nin yapmış olduğu vergi incelemesi sonucunda üretici şirketin toplam maliyetleri üzerine eklediği %10 kâr marjının emsallere uygun olmadığı, emsal karlılıkların %20 olması gerektiği yönünde rapor düzenlenerek ek tarhiyat yapılmıştır. Dolayısıyla, yapılan tarhiyat nedeniyle ekonomik çifte vergilendirme ortaya çıkmıştır.

MLI'nın 16. Maddesine göre Türk Şirketinin hem Türk Vergi İdaresinden hem de Romanya Vergi İdaresinden karşılıklı anlaşma yoluna gidilmesini talep etmek hakkı bulunmaktadır. Ayrıca, 16. Maddeye göre bu başvuruyu Romanya'daki üretici şirketin de 3 yıllık süre içinde Romanya Vergi İdaresine yapması mümkündür.

Ancak, KAU süreci sonrasında Türk ve Romanya Vergi İdarelerinin uzlaşmaya varması ve ekonomik çifte vergilendirmeyi ortadan kaldıracak adımlar atması zorunlu değildir. Bunun nedeni ise, Türkiye'nin MLI'nın "Zorunlu Tahkim"i içeren 4. Bölümünde yer alan maddeleri seçmemiş olmasıdır. Dolayısıyla, bu örnek olayda görülen ekonomik çifte vergilendirmenin kesin olarak çözülmesi yeni düzenlemeler göre de mümkün olmayabilir. Keza, MLI'nın 16. Maddesi ihtilafı her iki devlet yetkili makamından birine götürebilme imkânı dışında başka bir yenilik getirmemektedir.

Bunların ışığında, çok uluslu şirketlerin diğer ülkelerde çifte vergilendirme ile karşılaştıklarını düşündükleri durumlarda doğrudan o ülkenin yetkili otoritesine konuyu götürmelerinin sorunun çözümlenmesinde faydalı olacağını söyleyebiliriz.

5. Değerlendirme ve Uygulamaya İlişkin Önerilerimiz

Türk yatırımcıların ve çok uluslu Türk şirket gruplarının uzun yıllardır dünyanın birçok ülkesinde farklı türde teşebbüsler kurmak suretiyle üretimden satışa kadar çok farklı alanda faaliyet gösterdikleri bilinmektedir. Son yıllarda ise bu süreç daha da hızlanmış,

bireysel ve kurumsal Türk yatırımcılarının yurt dışı yatırımları önemli düzeyde artış göstermiştir. Özellikle büyük Türk şirket gruplarının yurt dışı yatırımlarının Hollanda ve İsviçre gibi avantajlı vergi anlaşmalarına sahip ülkeler üzerinden gerçekleştirildiği sıklıkla görülen bir durumdur.

MLI'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte Türk yatırımcı ve şirket gruplarının yurt dışı yatırım ve yapılarını anlaşmaya uyumlu hale getirmeleri yönünde ihtiyaç doğacaktır. Uyumun sağlanması için ise öncelikle aşağıdaki şekilde gösterildiği gibi birbiriyle bağlantılı çalışmalar yürütülebilir.

Diagnostik Analiz

Diagnostik analiz kapsamında;

- Değerlendirme yapmak için gerekli verilen toplanması,
- Grubun operasyon modelinin incelenmesi,
- Grup yapısının MLI açısından değerlendirilmesi,
- Grup ile toplantılar yapılması ve MLI'nın değerlendirme ile
- MLI'ya ilişkin risk haritasının çıkarılması sağlanabilir.

Risk Analizi

Risk analiz kapsamında;

- Grup açısından risk alanların tespiti
- Grubun risk envanterinin çıkarılması,
- Grup şirketleri açısından MLI kaynaklı risk derecelerinin belirlenmesi,
- Acil önlem alınması gereken alanların tespiti ve
- Beklenen değişikliklerin gruba potansiyel etkilerinin tespiti sağlanabilir.

Yeniden Yapılandırma

Söz konusu çalışma kapsamında;

- Grup açısından riskli alanları gösteren raporun hazırlanması
- Risklere yönelik atılacak adımların belirlenmesi
- Grubun MLI değerlendirme raporunun grup üst yönetimine sunulması,
- Değerlendirme raporunun bulgularına göre ilgili alanda gerekli çalışmaların yapılması,
- Gerekli görülmesi durumunda grubun uluslararası yapısı ve işlemleri yeniden yapılandırılabilir.

MLI'nın Türkiye'deki bireysel yatırımcılar ve çok uluslu şirket gruplarının hayatlarına yakın zamanda gireceğini görüyoruz. Önümüzde çok uzun bir zaman kalmadığı dikkate alındığına, MLI ile ilgili gerekli hazırlıkların yapılmasını ve belirli durumlar için atılacak adımların belirlenerek yeniden yapılandırmaya gidilmesini özellikle tavsiye ederim.

Ramazan Biçer, Advanced LL.M. in International Tax

Servet **KABA**

İş ve Sosyal Güvenlik
Bölümü Ortak

İŞ HUKUKUNDA COVID-19 AŞISI VE OLASI SONUÇLARI

Korona virüs (Covid-19) 2019 aralık ayından itibaren hayatımızda önemli bir yer edindi. Çin'de ortaya çıkan virüsün hızlı yayılması, virüse bağlı milyonlarca vaka sayısı yine milyonlarca insanın ölümü, küresel bir salgınla ve krizle karşı karşıya olduğumuzu gösterdi. Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi (salgın hastalık) olarak ilan edilen virüse karşı kazanılmış bağışıklık sağlamak için yoğun bir şekilde aşı çalışmaları oldu; özellikle Almanya, Çin

ve Rusya tarafından üretilen aşılar Dünya'nın bir çok ülkesinde ve ülkemizde uygulandı ve uygulanmaya devam etmekte.

Sağlık Bakanlığımızın son açıklamış olduğu verilere göre ülkemizde, 1. doz aşı uygulanan kişi sayısı 44.850.397; 2.doz aşı uygulanan kişi sayısı 33.936.696 toplam yapılan aşı sayısı 85.892.245'tir . Anılan sayıların her geçen gün arttığını belirtmek gerekir. Uygulanan aşı sayısına göre ülkemizde her iki kişiden birinin aşı olduğunu söyleyebiliriz. Aşı yaşı nedeniyle yetişkinlerde bu oranın çok daha yüksek olduğunu belirte-

biliriz.

Aşının hızla uygulanmasıyla birlikte, aşının iş hukuku üzerindeki olası etkileri tartışılmaya başlandı. Örneğin aşı olmayan, aşı olmaktan kaçınan işçinin iş sözleşmesi feshedilebilir mi veya aşı olmayan kimse sırf bu gerekçeyle işe alınmayabilir mi?

İşçilerin aşı olup olmaması, bu durumunun diğer işçiler bakımından yarattığı riskler, kişilik hakları, işverenin iş sağlığı ve güvenliğini sağlama yükümlülüğü ve kişisel verilerin korunması gibi birçok konu bir bütün halinde ele alınmalı.

Anayasa'nın kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığını hüküm altına alan 17. maddesine göre, herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.

Mevcut uygulamada aşı olup olmamak bireyin iradesine bırakılmış durumda. Bu durum Anayasa'nın 17. maddesine uygun. Nitekim aşı olan bireylere imzalatılan bilgilendirme ve onay formunda yer alan "Bu aşının uzun süreli etkilerinin ve verimliliğinin şu an bilinmediği yine aşının henüz bilinmeyen olumsuz etkilerinin de olabileceği, ürünün salgın koşulları altında tamamen kişinin kendi istemesi halinde kişiye uygulanacağı bilinmelidir. Bu sebeple üretime ait hataların haricinde oluşabilecek maddi ve manevi zararlar konusunda üretici firma sorumlu olmayacağını beyan etmektedir." ifadesi aşının neden zorunlu tutulmadığı sorusuna cevap vermektedir. Öte yandan anılan ifadenin aşı bakımından haklı olarak tereddüt yarattığını da belirtmekte yarar var.

Çalışma mevzuatımızda, Covid-19 virüsü ve aşının iş hukukuna etkisi bakımından halihazırda özel bir düzenleme bulunmamakta. Belki ilerleyen süreçte özel yasal düzenlemeler gündeme gelecek. Konuyla ilgili olarak

Anayasamızın 17. maddesi dışında, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ve 4857 Sayılı İş Kanunu'nun ilgili bazı hükümlerine bakmakta yarar var.

Kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi kişisel veri olarak kabul edilmekte ve bu veriler 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ile koruma altına alınmakta. Anılan Kanun'un kişisel verilerin işlenmesine ilişkin 5. maddesine göre, kişisel veriler ilgili kişinin açık rızası olmaksızın işlenemez. Ancak Kanun'da sayılan sınırlı hallerde, ilgili kişinin açık rızası aranmaksızın kişisel verilerinin işlenmesi mümkündür. Bu kapsamda bir sözleşmenin kurulması veya ifasıyla doğrudan doğruya ilgili olması kaydıyla, sözleşmenin taraflarına ait kişisel verilerin işlenmesinin gerekli olması veya veri sorumlusunun hukuki yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için zorunlu olması hallerinde açık rıza olmaksızın kişisel veriler işlenebilir.

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 4. maddesine göre, işveren, çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamakla yükümlü olup bu çerçevede her türlü önlemi almakla yükümlüdür. 4857 sayılı İş Kanunu'nun 24. maddesine göre, işçinin sürekli olarak yakından ve doğrudan buluşup görüştüğü işveren yahut başka bir işçi bulaşıcı veya işçinin işi ile bağdaşmayan bir hastalığa tutulursa, işçi iş akdini haklı nedenle sonlandırabilir.

Tüm hususlar birlikte değerlendirildiğinde;

- İş sağlığı ve güvenliğini sağlamakla yükümlü olan işveren (veri sorumlusu), 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamında, tedbir alma yükümlülüğünü yerine getirmek ve diğer çalışanlarının sağlığını korumak için işçilerin aşı olup olmadıklarını sorabilir ve aşı olmayan işçilerden aşı olmalarını talep edebilir. Bu durum kişisel verilerin usulsüz işlenmesi veya doğrudan kişilik haklarının ihlali sonucunu doğurmaz.

- İş görüşmesi esnasında kişiye aşı olup olmadığı sorulabilir. Aşı olmayan kişi bu gerekçeyle işe alınmayabilir. Bu durum haklı ve objektif kriterlere dayandığından, işçiler bakımından İş Kanunu madde 5

bağlamında ayrımcılık teşkil etmeyecektir. Gerçekten de işveren yüksek riskli durumlara karşı, diğer işlerini korumakla yükümlüdür.

- Mevcut işçiler bakımından, aşının uzun süreli etkilerinin ve verimliliğinin şu an bilinmediği yine aşının henüz bilinmeyen olumsuz etkilerinin de olabileceği, ürünün salgın koşulları altında tamamen kişinin kendi istemesi halinde kişiye uygulandığı göz önüne alındığında, işçilerin aşı olmaya zorlanması Anayasa m.17 bağlamından kişilik haklarının ihlali sonucunu doğurur.

- Ancak işveren tüm çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliğini sağlamakla yükümlüdür. Bu bağlamda işçilerin aşı olup olmadıklarını sormakta ve aşı olmalarını istemekte hukuki yararı bulunmaktadır.

- Aşı olmaktan kaçınan işçiler bakımından son çare ilkesine uygun şekilde aşağıdaki tedbirlere sırasıyla başvurulabilir.

1. tedbir, işçi tek başına diğer işçilerden uzak, sosyal mesafeye uygun olarak çalıştırılabilir, bu doğrultuda gerekliyse işçinin görev yeri, görev tanımı değiştirilebilir.

2. tedbir, birinci tedbirin işin niteliği, fiziki şartlar veya işçinin kabul etmemesine bağlı olarak uygulanamaması halinde, varsa işçiye ücretli izin kullanılabilir; ücretli izin hakkı yoksa işçiye ücretsiz izin teklif edilebilir.

3. tedbir, ilk iki tedbirin uygulanamaması halinde, diğer işçilerin iş sağlığı ve güvenliği göz önünde tutularak işletmesel karar çerçevesinde işçinin iş sözleşmesi geçerli nedenle feshedilebilir. Buna karşılık aşının doğrudan kişilik hakkıyla bağlantılı olması nedeniyle bu gerekçeyle haklı fesih yoluna başvurulması mümkün değildir. Geçerli nedenle iş sözleşmesi feshedilen işçiye ihbar tazminatı ve kıdem koşulunu sağlaması halinde kıdem tazminatı ödenmelidir.

Mehmet **ERCİYAS**

TÜRK HUKUKUNDA İŞ GÜVENCESİ KAVRAMI; KAPSAM VE KOŞULLARI

A.GİRİŞ

Genel kabul olarak emeğin korunması ve iş sözleşmesinin devamlılığının sağlanması, iş hukukunun temel amaçlarından biri ve sosyal devlet ilkesinin de bir gereğidir. İş güvencesi, kavram olarak "çalışma hakkının korunması", "feshe karşı koruma", "iş

ilişkisinin sürekliliğinin sağlanması" ifadeleriyle anılmaktadır. Hiçbir kanunda tanımı yer almamakla birlikte, doktrinde iş güvencesi kavramı; "bağımlı çalışanların hizmet ilişkisinin işveren tarafından haklı bir neden gösterilmeksizin sona erdirilmesi durumunda, işverenin fesih işlemini sınırlayan veya engelleyen ve fesih işlemini yaptırma bağlayan normatif düzenlemeler" olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla, iş güvencesi, işçinin teminat altına alınması, haklı veya geçerli bir sebep

olmadan işveren tarafından işten çıkarılmaması anlamına gelmektedir.

İş güvencesi, geniş anlamda ve dar anlamda olmak üzere iki farklı şekilde incelenmektedir. İş sözleşmesinin devamlılığının sağlanması ve iş akdinin sona erme riskinin meydana geldiği durumlara karşı koruma sağlanması geniş anlamda iş güvencesi olarak nitelenmektedir. Örneğin, işyerinin devri veya işverenin ölümü halinde mevcut iş sözleşmelerinin devralan işveren veya mirasçılarla devam etmesinin öngörülmesi, iş sözleşmesinin devamında çalışma koşullarında esaslı değişikliklerin işveren tarafından tek taraflı olarak gerçekleştirilememesi buna örnek verilebilmektedir. Dar anlamda iş güvencesi ise; işçilerin işverenler tarafından keyfi, dürüstlük kuralına aykırı biçimde gerçekleştirilecek fesih işlemlerine karşı korunmalarını, bu tür fesihlerin yargı tarafından denetlenmesini ve böylece işverenin süreli fesih hakkının sınırlandırılarak yargısal denetime tabi kılınmasını öngörmektedir.

B. YASAL DÜZENLEMELER

İş güvencesine ilişkin en eski düzenlemeler 1951 yılında bir iş güvencesi yasası olarak Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Günümüzde Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan iş güvencesi düzenlemeleri Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmelerinin belirlemiş olduğu hükümleri esas almaktadır.

Yine, 1982 yılında yürürlüğe konulmuş olan "158 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi" ILO'nun iş güvencesini düzenleyen temel sözleşmesidir. Türkiye bu

sözleşmeyi 1994 yılında kabul etmiş ve buna istinaden 4773 Sayılı İş Güvencesi Kanunu yürürlüğe girmiştir. Ancak, 4857 sayılı İş Kanunu'nun iş güvencesini de kapsayan maddelerle yürürlüğe girmesiyle birlikte İş Güvencesi Kanunu geçerliliğini yitirmiştir. Dolayısıyla Türkiye'de iş güvencesi, 4857 sayılı İş Kanunu ile düzenlenmiştir.

ILO'nun 158 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi'nin 4. maddesinde "işçinin kapasitesine veya işin yürütümüne veya işyeri gereklerine dayalı geçerli bir son verme nedeni olmadıkça hizmet ilişkisine son verilemez" şeklinde ifade edilen geçerli neden, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 18. maddesinde de benzer ifadeyle yerini almıştır. Yine, ILO'nun geçerli neden olarak kabul etmediği durumlar, 158 Sayılı Sözleşme'nin 5. maddesinde sıralanmış olup bu madde hükümleri İş Kanunu'nun 18. maddesinde aynen belirtilmiştir.

C. YARARLANMA KOŞULLARI

İş güvencesi hükümlerinden yararlanmanın öncelikli koşulu, 4857 sayılı İş Kanunu ve 5953 sayılı Basın-İş Kanunu kapsamında işçi veya gazeteci olmaktır. İş Kanunu'nun 4. maddesinde, kapsam dışı işler ve iş ilişkileri sayılmış olup, bu kapsam dışı işlerde veya iş ilişkileriyle çalışan işçilere iş güvencesi hükümlerinin uygulanması mümkün değildir.

Kanun'un 18. maddesine göre; "otuz veya daha fazla işçi çalıştıran işyerlerinde en az altı aylık kıdemi olan işçilerin belirsiz süreli iş sözleşmelerinin feshi" hâlinde iş güvencesi hükümleri uygulanacaktır. Hükme göre iş güvencesi kapsamına girmenin ilk koşulu, işçinin çalıştığı işyerinde en az otuz işçinin çalışıyor olmasıdır.

Ayrıca, maddenin 4. fıkrasında, otuz işçinin hesabında aynı işverenin aynı işkolundaki birden fazla işyerinde çalışan işçi sayıları toplamının esas alınacağı belirtilmiştir. Otuz işçinin

hesabında, o işyerinde işverenle arasında iş sözleşmesi bulunan tüm işçiler dikkate alınmaktadır. İş sözleşmesinin türüne bakılmaksızın (belirli süreli, belirsiz süreli, kısmi süreli, tam süreli, mevsimlik iş sözleşmesi, uzaktan çalışan işçiler) tüm işçiler fiilen çalışıyor olmaları dahi işçi sayısına dahildir. Buna karşılık, işverenin işyerinde çalışmakta olan alt işverenin işçileri, geçici (ödünç) iş ilişkisi ile çalışan işçiler ve işçi sıfatı bulunmayan çıraklar ile stajyerler otuz işçinin hesabında dikkate alınmayacaktır.

İş güvencesinden yararlanmak için aranan diğer koşul, altı aylık kıdem koşuludur. Buna göre, işyerinde altı aydan daha kısa süre çalışmış olan işçiler, iş güvencesi hükümlerine tabi değildir. Altı aylık kıdemin hesabında, aynı işverenin bir veya farklı işyerlerinde geçirilen çalışma süreleri toplanarak dikkate alınacaktır. Öncelikle, otuz işçi koşulundan farklı olarak, burada açıkça aynı işverene ait

aynı işkolundaki işyerlerinden bahsedilmediğinden, altı aylık sürenin belirlenmesinde, aynı işverenin farklı işkollarındaki işyerlerinde geçirilen süreler de birleştirilecektir. Aynı işverenin işyerinde veya işyerlerinde aralıklı olarak çalışılmış sürelerin birleştirileceği de hem öğretideki baskın görüş hem de Yargıtay tarafından kabul edilmektedir. Ayrıca, deneme süresi uygulanmışsa bu süre de altı aylık kıdem hesabına dahil edilecektir. Altı aylık sürenin tespitinde esas olan iş sözleşmesinin devam ettiği süre olup, askı süreleri de dikkate alınacaktır.

Yine, 2014 yılında 4857 sayılı İş Kanunu'nun 18. maddesine eklenen cümle ile 6 aylık kıdem şartı, yer altı işlerinde çalışan işçiler için ortadan kaldırılmıştır. Bu işçiler kıdem süresine bakılmaksızın iş güvencesi kapsamına alınmıştır.

Kıdem şartının ne zaman aranacağı konusunda ise kanunda bir düzenleme bulunmamakla birlikte, yerleşik Yargıtay içtihatlarınca altı aylık kıdem şartının, fesih bildirimının işçiye ulaştığı tarihte sağlanmış olması gerektiği, bildirim sürelerinin kıdeme dahil edilemeyeceği kabul edilmektedir.

Hukukun tüm alanlarında var olan istisna hükümleri iş güvencesi kurumunda da bulunmakta olup, Kanun'un 18. maddesinde, iş güvencesinden yararlanmak için belirsiz süreli iş sözleşmesiyle çalışma ve belirli konumdaki işveren vekili olmama koşulları da öngörülmüştür. İş güvencesinin kapsamına ilişkin bu koşullar, nispi emredici nitelikte olup, sözleşmelerle işçi lehine olacak, şekilde değişiklikler yapılabilir. Örneğin, altı aylık kıdem şartı veya otuz işçi koşulunun azaltılması ya da tamamen kaldırılması mümkündür.

Son olarak; iş güvencesi hükümlerinin geçerlilik süresi bir ay olup, işçi feshin kendisine bildirildiği günden itibaren 1 ay içinde arabulucuya başvurmakla yükümlüdür. Söz konusu bir aylık süreden sonra arabulucuya yapılan başvurular veya arabulucuya gitmeksizin iş mahkemesine yapılan başvurular reddedilecek ve fesih, geçerli ya da haklı fesih olarak değerlendirilecektir. Yasal süresinde arabulucuya başvuru yapıldıktan sonra arabulucuda anlaşma sağlanamazsa son arabuluculuk tutanağının düzenlendiği tarihten itibaren iki hafta içinde

İş Mahkemesi'ne işe iade davası açılabilir.

D. SONUÇ

Belirsiz süreli iş sözleşmesiyle çalışan işçilerin iş akdinin feshinde, işverenin fesih hakkının "gerekçesiz, keyfi, serbest" şekilde kullanılmasının önlenmesi bakımından önem arz eden iş güvencesi, ulusal ve uluslararası kaynaklarla kabul edilen "çalışma hakkının" sadece metin üzerinde kalmasını engellemek için ortaya konulmuş en etkili yöntemdir.

İş güvencesi hükümleri ile amaçlanan, işçinin işinin devamlılığını sağlamak, iş sözleşmesini ayakta tutmak ve dar anlamıyla iş sözleşmesinin işverence keyfi olarak feshedilmesini sınırlandırmaktır. En basit haliyle, "çalışma hakkının korunması", "iş ilişkisinin sürekliliğinin sağlanması", "keyfi feshin önlenmesi" şeklinde bilinen iş güvencesi, işçiye işin devamlılığı ile ilgili birçok fayda sağlamakla birlikte, işverenin yetkilerini ve fesih hakkını tamamen yok eden, katı ve mutlak bir kurum değildir.

Levent ALPAĞUT

VERGİ YARGISI KARARLARI İŞİĞİNDA HAKSIZ ÇIKMA ZAMMI

Makalede, haksız çıkma zammının tanımlaması yapılarak vergi yargısı kararları ve mevzuat doğrultusunda haksız çıkma zammının hangi işlem ile istenilebileceği, haksız çıkma zammının istenilmesine ilişkin işlemin dava konusu yapılıp yapılamayacağı, haksız çıkma zammı istenebilmesi için dayanak olan ödeme emrine karşı açılan davada verilen kararın kesinleşmesi gerekip gerekmediği, dayanak kararın

esasa ya da usule ilişkin olmasının veyahut feragatle sonuçlanmasının haksız çıkma zammının istenilmesine etki edip etmeyeceği hususları açıklanmaya çalışılacaktır.

I. HAKSIZ ÇIKMA ZAMMININ TANIMI VE ŞARTLARI

Vergi hukukuna ilişkin mevzuatta haksız çıkma zammının tanımı yapılmamış olmakla birlikte 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında

Kanun'un 58. maddesinin 5. fıkrasında, "İtirazında tamamen veya kısmen haksız çıkan borçludan, hakkındaki itirazın reddolunduğu miktardaki amme alacağı % 10 zamla tahsil edilir." hükmüne yer verilmek suretiyle haksız çıkma zammının hangi şartlarda alınacağı ifade edilmiştir.

Haksız çıkma zammı, vadesinde ödenmeyerek kesinleşmiş alacakların ödemesinin geciktirilmesine mani olmak ve bu nedenle Yargı mercilerinin meşgul edilmesini engellemek amacıyla konulmuş bir yaptırım mahiyetindedir.

Haksız çıkma zammı istenebilmesi için; ilgili adına düzenlenen bir ödeme emri ve bu ödeme emrine karşı açılan davanın ret ya da kısmen ret ile sonuçlanmış olması gerekmektedir.

Aşağıda, haksız çıkma zammına ilişkin hususlara yargı kararları ve mevzuata atıf yapılmak suretiyle değinilerek konu hakkında yapılan araştırma çerçevesinde bilgilendirme yapılmaya çalışılacaktır.

II. HAKSIZ ÇIKMA ZAMMININ İSTENİLME ŞEKLİ

6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 37. maddesinde, "Hususi kanunlarında ödeme zamanı tespit edilmemiş amme alacakları Maliye Vekaletince belirtilecek usule yapılacak tebliğden itibaren bir ay içinde ödenir." düzenlemesine yer verilmiştir.

Yukarıda metni verilen yasal düzenleme

uyarınca, haksız çıkma zammının dayanağı olan ödeme emrine karşı açılacak davada Mahkemece verilen ret kararı üzerine hesaplanacak olan haksız çıkma zammının vadesinin ne olduğu konusu Yasalarda düzenlenmediğinden 6183 sayılı Kanun'un 37. maddesi uyarınca haksız çıkma zammının doğrudan ödeme emri ile değil de öncesinde tesis edilecek bir işlem ile istenilmesi gerektiği sonucuna varılabilir.

İdare de uygulamada haksız çıkma zammını doğrudan ödeme emri ile istememekte öncesinde 2 nolu ihbarname düzenleyip 1 aylık süre vermek suretiyle ilgisine bildirmektedir.

Uygulamada ve Danıştay kararlarında haksız çıkma zammının doğrudan ödeme emri ile değil de öncesinde tesis edilecek bir işlem ile ilgisinden istenmesi kabul edilmekle birlikte Danıştay 4. Dairesinin bir kararında yer alan muhalefet görüşünde, **"6183 sayılı yasanın 58 inci maddesinde, ödeme emrine yönelik davanın da kısmen veya tamamen haksız çıkan borçludan hakkındaki itirazın reddolunduğu amme alacağının % 10 zamlı tahsil edileceği açıklanmıştır. Amme alacağının tahsili işlemlerinin aynı yasanın 54. ve devamı maddesine göre ödeme emri tebliği ile başlayacağı açıktır. Buna rağmen ödeme emri yerine İdari Yargılama Usulü Kanununun 28. maddesinde tarhiyatlara yönelik davaların vergi mahkemesince kısmen veya tamamen reddi halinde bu karara göre hesaplanacak vergi ve cezaların miktarlarının hesaplanıp yükümlülere bildirilmesi için öngörülen ikinci ihbarname niteliğini taşıyan bir ihbarname ile haksız çıkma zammının ödenmesinin istenilmesi yasaya uygun değildir."** şeklinde görüş belirtilmek suretiyle haksız çıkma zammının ödeme emri ile istenilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Belirtilen görüşe katılmak mümkün

değildir. Zira Mahkeme kararı üzerine hesaplanacak haksız çıkma zammının vadesi belli değildir. 6183 sayılı Kanun'un 37. maddesinde de vadesi belli olmayan amme alacağı için ilgisine 1 ay süre verilmesi gerektiği hususu açıkça düzenlenmiştir. Dolayısıyla haksız çıkma zammının ancak kesinleşen amme alacaklarının tahsili için düzenlenebilecek olan ödeme emri ile doğrudan istenilmesi hukuken mümkün değildir.

1 sayılı Tahsilat Genel Tebliği'nin ikinci kısım, birinci bölümünün III/5 maddesinde, "Kanunda %10 zammın hangi sürede ödeneceğine yönelik özel bir düzenleme yer almadığından, bu alacağın vadesinin 6183 sayılı Kanununun 37 nci maddesine göre ilgisine 213 sayılı Kanun hükümlerine göre yapılacak tebliğ ile verilecek bir aylık ödeme süresi ile belirlenmesi gerekmektedir." düzenlemesine yer verilerek haksız çıkma zammının doğrudan ödeme emri ile istenmemesi gerektiği ifade edilmiştir.

Haksız çıkma zammının istenilmesine ilişkin olarak düzenlenen 2 nolu ihbarnamelerin dava konusu edilip edilemeyeceği konusunda Danıştay 7. Dairesi ile diğer daireler arasında görüş ayrılığı bulunmakla birlikte ağırlıktaki görüş dava konusu edilebileceği yönündedir.

Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu'nun bir kararında haksız çıkma zammına ilişkin 2 nolu ihbarnamenin dava konusu edilebileceği kabul edilmiştir.

Danıştay 3. Dairesinin bir kararında ve Danıştay 4. Dairesinin bir kararında aynı yönde karar verilmiştir. Danıştay 7. Dairesinin bir kararında, "Olayda ise, dava konusu 2 numaralı ihbarname, 213 Sayılı Kanun'un 34 ve 35. maddelerinde belirtilen şekilde usulüne uygun bir ihbarname olmadığı gibi, Mahkeme kararının yerine getirilmesi amacıyla düzenlenen bildirim niteliğinde bir işlem olup, idari davaya konu edilmesi olanaklı bulunmadığından, bunun mükellefe tebliğ ya da tevdi edilmiş olmasının da söz konusu durumu değiştirmesine olanak yoktur." şeklinde karar verilmiştir. Anılan kararın oyçokluğu ile alındığını da burada hatırlatmak isteriz.

Burada üzerinde durulması gereken başka bir konuda haksız çıkma zammını içeren 2 nolu ihbarnameye karşı açılacak davanın, tahsilatı durdurmayacağı hususudur. Zira 2 nolu ihbarname 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 27. maddesinin 4. fıkrasında ifade edilen, (213 sayılı Vergi Usul Kanunu ve 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nda düzenlenen tarih yöntemlerinden değildir.) anlamda tarhiyat değildir. Dolayısıyla haksız çıkma zammının tahsilatını durdurmak için bu işleme karşı açılacak davada Mahkemeden yürütmenin durdurulması talebinde bulunulması gerekmektedir.

III. HAKSIZ ÇIKMA ZAMMINDA DAYANAK KARARIN KESİNLEŞMESİ GEREKLİLİĞİ

Haksız çıkma zammının istenebilmesi için dayanak olan Mahkeme kararının kesinleşmesi gerekip gerekmediği konusu önem arz etmektedir. Danıştay Vergi Dava Daireleri arasında bu konuda büyük oranda görüş birliği bulunmakta olup haksız çıkma zammının istenebilmesi için dayanak olan Mahkeme kararının kesinleşmesi gerektiği açıkça ifade edilmektedir.

Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu'nun bir kararın-

da, "Adına düzenlenen ödeme emrine karşı açtığı dava reddedilen davacı temyiz yoluna başvurmasına karşın, haksız çıkma zammı, davanın reddine ilişkin hükmün kesinleşmesi beklenmeden istendiğinden, haksız çıkma zammının kaldırılması yolundaki ısrar kararında hukuka aykırılık görülmemiştir." şeklinde karar verilmiştir.

Danıştay 3. Dairesinin bir kararında, ödeme emrine karşı açılan davanın reddi yolundaki Mahkemelerinin 14.6.2007 gün ve E.2006/969, K:2007/591 sayılı kararının, Danıştay Üçüncü Dairesinin 17.8.2007 gün ve E:2007/2759 sayılı kararıyla yürütülmesinin durdurulduğu, bu durumda haksız çıkma zammı alınabilmesi için haksız çıkma zammının konusunu oluşturan amme alacağının tahsili amacıyla düzenlenen ödeme emrine karşı açılan davada verilen ret kararı için temyiz yoluna gidildiğinden, temyiz isteminin sonucunun beklenmeksizin istenilen haksız çıkma zammında hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle kaldıran İzmir 1.Vergi Mahkemesi'nin 18.6.2008 gün ve E:2008/17, K:2008/738 sayılı kararını onamıştır.

Danıştay 9. Dairesinin bir kararında, "Yukarıda anılan 6183 sayılı Kanunun 58. maddesine göre amme alacağının %10 zamla tahsili için, amme alacağının tahsiline dair düzenlenen ödeme emrine karşı açılan davanın retle sonuçlanması ve bu ret kararının temyiz edilmiş olması halinde temyiz istemi reddedilerek mahkeme kararının onanması ve karar düzeltme isteminin de reddedilmesi gerekmektedir." şeklinde karar verilmiştir.

Gelir İdaresi Başkanlığı ve alt birimlerinin de konu hakkındaki görüşleri aynı yöndedir. Konuya ilişkin yasal metinler ve görüşler aşağıda verilmiştir.

1 sayılı Tahsilat Genel Tebliği'nin İkinci kısım, birinci bölümünün III/5 maddesinde, "Madde hükmü ile ödeme emrine dava açan borçlunun tamamen veya kısmen haksız çıkması halinde %10 haksız çıkma zammı alınacağı açıkça belirtilmiştir. Bu düzenleme, ödeme emrine karşı mesnetsiz dava açılmasını önlemeye yönelik bir düzenleme olduğundan, ödeme emrine karşı açılan davaların reddi halinde kesinleşecek kararlar üzerine %10 zammın uygulanması gerekmektedir." düzenlemesine yer verilmiştir.

Konuya ilişkin İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı ve İzmir Vergi Dairesi Başkanlığının aynı yönde verilmiş özelge-leri bulunmaktadır.

IV. HAKSIZ ÇIKMA ZAMMININ DAYANAĞI KARARIN ESASTAN VERİLMESİ GEREKLİLİĞİ

Yargı mercileri, haksız çıkma zammının istenebilmesi için, haksız çıkma zammının dayanağı olan Mahkeme kararının işin esasına girerek verdiği kararlardan olması gerektiği şeklinde kararlar vermektedir.

Danıştay 4. Dairesinin bir kararında, "Ödeme emrine karşı açılmış davaların neticesinde, idarenin davacıdan haksız çıkma zammı talep edebilmesi için, mahkemece davanın esasına girilmek suretiyle davacının haksızlığına kanaat getirilmiş ve davanın esastan reddolunmuş olması gerekmektedir." şeklinde karar verilmiştir.

Danıştay 4. Dairesinin başka bir kararında haksız çıkma zammının dayanağı olan Mahkeme kararının davanın süreden reddedildiği, bu durumda davacının haksız çıktığının kabulünün mümkün olmadığı yönündeki yerel Mahkeme kararını onamıştır.

Her ne kadar Vergi Dava dairesi olmasa da konuya ışık tutması açısından, Danıştay 13. Dairesi bir kararında, "Uyuşmazlıkta, idari para cezasının tahsili amacıyla davacı şirket adına düzenlenen ödeme emrinin iptali istemiyle açılan davada, 2575 sayılı Yasanın 14. maddesi uyarınca yapılan ilk inceleme sonucu, davada süre aşımı bulunduğu nedeniyle anılan Yasanın 15. maddesi uyarınca davanın süre yönünden reddine ilişkin karar verilmiş olup, dava konusu idari işlemin 6183 sayılı Yasanın 58. maddesinde sayılan itiraz nedenleri yönünden esasa ilişkin olarak incelen-

mediği, söz konusu kararda, davacının iddialarında haklılığının veya haksızlığının tespitine esas olacak bir hükme yer verilmediği anlaşıldığından, ödeme emrinin iptali istemiyle açılan davada, davacının haksız çıktığından bahisle, 6183 sayılı Kanununun 58. maddesi uyarınca haksız çıkma zammının tahsili amacıyla ceza ihbarnamesi düzenlenmesinde hukuka uygunluk bulunmamaktadır." şeklinde karar vermiştir.

Buna göre, haksız çıkma zammının dayanağı olan ödeme emrine karşı açılan davada, Mahkemece 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Hakkında Kanun'un 15. maddesinde sayılan ve ilk inceleme üzerine verilecek olan, incelenmeksizin ret, ehliyet ret, süre ret, dilekçe ret kararında belirtilen aynı hataların yeniden yapılması nedeniyle verilecek dava ret kararları ile İYUK'un 6. ve 26. maddesinde verilecek kararlar üzerine haksız çıkma zammı istenemeyecektir.

Konu ile ilgili olarak başka bir tartışma konusu da dayanak olan kararın davadan feragat nedeniyle sonlanması halinde haksız çıkma zammı alınıp alınmayacağına ilişkindir. Bu konuda olumlu ve olumsuz yönde kararlar mevcut olup aşağıda bu kararlara değinilecektir.

Danıştay 7. Dairesi bir kararında, feragat nedeniyle uyuşmazlığın esası hakkında karar verilmesine yer olmadığı yolundaki Eskişehir Birinci Vergi Mahkemesi kararının, davacı şirketin davasında tamamen veya kısmen haksız çıktığı veya davasının reddedildiği anlamına gelmediği gerekçesi ile iptal eden Eskişehir İkinci Vergi Mahkemesinin 4.4.2002 gün ve

E:2001/440; K:2002/153 sayılı kararını onamıştır.

Aksi yöndeki Danıştay 4. Dairesinin bir kararında, "6183 sayılı Kanunun 58 inci maddesinde, itirazında tamamen veya kısmen haksız çıkan borçludan, hakkındaki itirazın red olduğu miktardaki amme alacağıнын % 10 zamlı tahsil edileceği öngörülmüştür. Buna göre feragat durumunda davacının davasında haksız çıktığı kabul edileceğinden haksız çıkma zammının alınması gerekir. Olayda, ödeme emrine karşı açılan davada Danıştay Dördüncü Dairesince 12.6.2003 tarihinde feragat nedeniyle davacı temyiz istemi hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verildiğinden, dava konusu ödeme emrinin düzenlendiği 11.10.2003 tarihi itibarıyla itirazında haksız çıkan davacı adına düzenlenen ödeme emrinde hukuka aykırılık bulunmadığından, ödeme emrini iptal eden mahkeme kararında isabet görülmemiştir." şeklinde karar verilmiştir.

Danıştay 4. Dairesinin görüşüne yakın olduğu düşünülen ince bir nüans nedeniyle sonucun farklı çıktığı Danıştay 3. Dairesinin bir kararında, "Vergi mahkemesince de, açtığı davalardan feragat etmiş olmasının varlığı, davacının haksız çıktığını kabule yeterli görülüş ise de; ödeme emirlerinin iptal isteminden; bu sonucun zaten davalı idare tarafından yerine getirilmiş olması nedeniyle, başka bir ifadeyle dava açmakla elde etmeyi amaçladığı hukuki sonucun idare tarafından sağlanmış olmasından dolayı vazgeçtiği anlaşılan davacının haksız çıktığı sonucuna varılmayacağından, davanın reddi yolunda verilen kararın bozulması gerekmektedir." şeklinde karar verilmiştir. Anılan karardan, Dairenin görüşünün, davacının feragat sebebinin idarenin davadaki talebi yerine getirmesi dışında bir nedenden kaynaklanması halinde davanın reddine karar verilmesi şeklinde olduğu sonucuna varılabilir.

Kanaatimizce, davadan feragat halinde dahi Mahkemece işin esası hakkında bir değerlendirme yapılmadığından haksız çıkma zammı istenmemesi gerekmektedir.

Son olarak ödeme emrine karşı açılan davadan yapılandırma Kanunları nedeniyle vazgeçilmesi halinde haksız çıkma zammının akıbeti ne olacaktır.

Bu konu ile ilgili yargı kararına ulaşamamakla birlikte, konu ile ilgili aşağıda verilen yasal düzenleme emsal

olarak dikkate alındığında haksız çıkma zammı talep edilemeyecektir.

1 seri nolu Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması Hakkında 6111 sayılı Kanun Genel Tebliği'nin II-E/11. maddesinde, "6111 sayılı Kanunun 2 nci maddesi hükümlerinden yararlanmak için açılmış davalardan vazgeçilmesi şart olduğundan, borçlular tarafından Kanundan yararlanmak için yapılan başvurular üzerine tahsilat işlemlerinden dolayı açılmış davalar sulh yoluyla sonuçlanacaktır. Bu nedenle, 6183 sayılı Kanunun 55 inci maddesi uyarınca alacağın takibi için düzenlenerek tebliğ edilen ödeme emrine karşı açılmış olan davalara konu alacaklar için Kanun hükmünden yararlanmak üzere başvuruda bulunulması halinde, ödeme emrine karşı açılmış davalardan da vazgeçildiğinden, 6183 sayılı Kanunun 58 inci maddesi gereğince %10 oranındaki haksız çıkma zammı talep edilmeyecektir." düzenlemesine yer verilmiştir.

V. HAKSIZ ÇIKMA ZAMMINDA GECİKME ZAMMI SORUNU

Yargı kararlarında bu konuda yaşanmış bir uyuşmazlığa rastlanılmamakla birlikte 1 sayılı Tahsilat Genel Tebliğinde konuya açıklık getirilmiştir. Anılan Tebliğin ikinci kısım, birinci bölümünün III/5 maddesinde, "Haksız çıkma zammına, süresinde ödenmemesi halinde gecikme zammı tatbik edilmeyecektir." düzenlemesine yer verilmiştir. Anılan düzenleme uyarınca haksız çıkma zammı için gecikme zammı hesaplanıp talep edilmesi mümkün olmayacaktır.

VI. HAKSIZ ÇIKMA ZAMMININ ANAYASA AYKIRILIĞI SORUNU

Haksız çıkma zammının düzenlendiği 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 58. maddesinin 5. fıkrası, hak arama hürriyetine

engel teşkil ettiğinden bahisle Anayasa aykırı olduğu gerekçesiyle İstanbul 2. Vergi Mahkemesi ve Eskişehir 1. İdare Mahkemesi tarafından somut norm denetimi yolu ile iptali istemiyle Anayasa Mahkemesine taşınmıştır.

Anayasa Mahkemesince yapılan değerlendirme sonucunda, "İtiraz konusu kural, kamu alacakları için özel bir takip ve tahsil esasını düzenleyen 6183 sayılı Yasa'nın öngördüğü süratli ve etkin takip ve tahsilatın sağlanmasına yöneliktir. Öte yandan bireylerin idarenin faaliyetlerine karşı korunması, adaletin sağlanması ve hukuk devleti ilkesinin geçerli olabilmesi için idarenin her türlü eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tâbi olması gerekmektedir. İtiraz konusu kural ile ödeme emrine karşı itirazın reddi durumunda haksız çıkma tazminatı koşulu bulunmakla birlikte idarenin yapmış olduğu işlemler yargı denetimi kapsamındadır. Kamu borçlusu ödeme emrinin tebliğinden önce kamu alacağının esası hakkında yargı yoluna başvurabileceği gibi, itiraz konusu kural ile ödeme emrinin tebliğinden sonra da tahsile ilişkin olarak dava açabilme olanağına sahiptir. Ayrıca,

kişilerin davacı veya davalı olarak, yargı mercileri önünde sahip oldukları anayasal haklar engellenmemiş; idari bir işlem niteliğinde olan kamu alacağı ile ilgili ödeme emrine karşı yargı yolu kapatılmamış; mahkemeler, bu işlemlerle ilgili açılmış olan davaları inceleyerek gerekli kararları vermekten alıkonulmamıştır. Bu nedenle kuralın hak arama özgürlüğünü engelleyen bir yönü bulunmamaktadır." gerekçesiyle anılan fıkranın Anayasa'ya aykırı olmadığına oybirliğiyle karar verilmiştir.

Anılan hükmün Anayasa'nın 152.maddesinin son fıkrası uyarınca Resmi Gazetede yayımlanma tarihinden itibaren 10 yıllık sürenin dolduğu 15.05.2021 tarihi itibarıyla somut norm denetimi yolu ile yeniden Anayasa Mahkemesi önüne götürülebilmesi mümkündür.

VII.SONUÇ

Daha önceki bölümlerde yapılan açıklamalar doğrultusunda, haksız çıkma zammının doğrudan ödeme emri ile istenilmeden 1 ay vade verilmek suretiyle tesis edilecek işlem ile istenmesi gerekmektedir. Aksi yöndeki kararın varlığına karşın bu işleme karşı dava yolunun açık olduğu ancak açılacak davanın 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 27. maddesinde belirtilen tahsilat işlemini kendiliğinden durduran bir işlem olmaması nedeniyle Mahkemeden yürütmenin durdurulması talebinde bulunulması gerekmektedir. Haksız çıkma zammı istenebilmesi için dayanak Mahkeme kararının esasa ilişkin olması ve kesinleşmiş olması gerektiği, dayanak davadan feragat edilmesi halinde (feragatin idareden kaynaklı olmaması halinde) aksi yöndeki kararın varlığına rağmen olumsuz bir sonuçla karşılaşma ihtimalinin yüksek olduğu, Anayasa Mahkemesi kararı uyarınca haksız çıkma zammının hak arama hürriyetine mani olmadığı ve son olarak da haksız çıkma zammı için gecikme zammı talebinde bulunulmaması gerektiği bilinmelidir.

KAYNAKÇA

DOĞRUSÖZ Bumin.Haksız Çıkma Zammı,erişim www.denetim.net

ÖZDEMİR Muharrem.GÜNGÖR DOĞAN Zeliha,
Vergi Hukukunda Haksız Çıkma Zammı, erişim www.alomaliye.com

<https://www.kazanci.com.tr>

versav.org.tr

3.2.2011 tarih ve 27934 sayılı Resmi Gazete

Barış **ÖZKURT**
Bağımsız Denetim
Bölümü Ortak

SERMAYE PİYASASINDA HALKA ARZ

Ülkemizde borsada işlem gören birçok hissenin, enflasyonun çok üzerinde getiriler sağlaması, pandemi döneminde bazı sektörlerin ön plana çıkması, yeni halka arz olan hisse senetlerindeki fiyat performanslarının yüksek olması gibi nedenlerle, küçük yatırımcıların hisse senedi piyasasına olan ilginin son yıllarda katlanarak arttığını görmekteyiz. Tüm bu gelişmelerin etkisiyle 2021 yılı ülkemizde bir halka sefer-

berliğine dönüşmüştür.

Bu yazımızda, organize bir pazarda işlem görmek üzere hisse senetlerinin halka arzını ele alacağız ve okuyucuyu yasa maddelerine boğmadan, tüm önemli yönleri ile açıklamaya çalışacağız.

I. Halka Arz ve Yöntemleri

En yalın tanımıyla halka arz; şirket sahiplerinin, nakit kaynak temin etmek amacıyla, sahibi oldukları şirketleri-

ne, yatırımcıları ortak etmeleridir. Özünde halka arz, tam bir kazan-kazan süreci olup halka arz yoluyla şirketler, küçük veya büyük tüm yatırımcılara hissedar olma imkanı sağlamakta buna karşılık söz konusu yeni ortaklardan nakit kaynak elde edilmektedirler.

Ülkemizde şirket hisselerinin halka arzı, Türk Ticaret Kanunu, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve Borsa İstanbul A.Ş. (BİAŞ) düzenlemeleri, denetimleri ve rehberliğinde gerçekleştirilmektedir. Hisse senetlerinin halka arz süreci SPK'nın, borsada işlem görme süreci ise Borsa İstanbul'un incelemelerine tabidir.

SPK'nın VII-128.1 "Pay Tebliği" hükümlerine göre, şirketler hisse senetlerini halka arz ederken şu üç yöntemden birisi uygulanabilirler:

a) Mevcut payların halka arzı,

b) Sermaye artırımını yoluyla ihraç edilecek payların halka arzı,

c) Her iki yöntemin birlikte kullanılması (karma yöntem).

Sermaye artırımını yoluyla halka arz yönteminde, halka arzdan sağlanan kaynak, doğrudan şirket tarafından elde edilmekte olup kaynak doğrudan şirkete geldiğinden şirkete finansman sağlamaktadır. Sağlanan kaynak şirket kasasına girdiği için, yatırımcılar tarafından olumlu bulunan yöntem de budur. Söz konusu yöntem, SPK'nın Seri: VII-128.1 sayılı Tebliği'nin 7. Maddesi ile düzenlenmiştir. Halka

açık olmayan ortaklıklar, yapacakları sermaye artırımlarında, ortakların yeni pay alma haklarını kısmen veya tamamen kısıtlayarak paylarını halka arz edebilirler.

Mevcut payların halka arzı yönteminde ise halka arzdan sağlanan kaynak, kendi hissesini satan mevcut ortaklar tarafından elde edilmektedir ve ortaklara finansman sağlamaktadır. SPK'nın Seri VII-128.1 sayılı Tebliği'nin 6. maddesine göre, pay sahiplerinin ortaklıkta sahip oldukları payları halka arz edebilmeleri için, satılacak paylar üzerinde rehin veya teminat verilmek suretiyle ya da başka bir şekilde devir ve tedavül kısıtlayıcı ve pay sahibinin haklarını kullanmasına engel olacak kayıtların bulunmaması gerekmektedir.

II. Halka Arzdan Beklenen Faydalar

Şirketler halka açılmak ve paylarının organize bir pazarda işlem görmesini sağlamak suretiyle her şeyden önce önemli bir finansman kaynağından yararlanırlar. Aşağıda halka açılma ve borsada işlem görmeye başlamanın şirketlere sağladığı faydalar sunulmaktadır.

Finansman Sağlamak

Şirketler, faaliyet gösterdikleri sektöre ve şirketin içinde bulunduğu duruma göre farklı finansman yöntemlerini kullanmaktadırlar. Her bir finansman yönteminin kendine göre avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır.

Finansman yöntemi olarak halka arzın tercih edilmesi durumunda, şirketler paylarını primli fiyatla halka arz ederek, alternatif finansman yöntemlerine göre daha düşük maliyetli ve uzun vadeli bir kaynak elde etmektedirler. Ayrıca şirketler, halka açıldıktan ve payları

Borsada işlem görmeye başladıktan sonra da paylarını teminat göstererek kredi kullanabilme, daha uygun maliyetlerle borçlanma aracı ihraç edebilme imkânlarından yararlanmak suretiyle finansman ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler.

Borsa şirketi olarak sermaye piyasasından kaynak temin etmenin şirketlerin kaynak problemlerinin çözümüne sağladığı katkı son yıllarda artarak devam etmektedir. Şirketler sadece birincil halka arz yolu ile değil, daha sonra, payları işlem görmekte iken, yatırım ve benzeri ihtiyaçları nedeniyle ortaya çıkan kaynak gereksinimini, mevcut ortaklarının rüçhan haklarını kısmen veya tamamen kısıtlamak suretiyle gerçekleştirebilecekleri "İkincil Halka Arz"lar yolu ile karşılayarak da yeniden bir finansman imkânı yaratabilirler.

Kurumsallaşma

Şirketlerin halka açık hale gelmesi, kurumsallaşmasının sağlanmasında önemli bir kilometre taşıdır. Şirkete yeni ortaklar almak sorumlulukları artırmakta ve buna bağlı olarak hesap verebilirlik, şeffaflık, sürdürülebilirlik gibi konular önem kazanmaktadır. Halka açılma sonrasında firmanın faaliyetlerinin giderek kişilerin varlığına bağımlı olmaktan kurtulması ve kendi kurum kültürünü oluşturması sürecinde halka açık olmanın getirdiği sorumluluk ve yükümlülükler kurumsallaşmaya önemli bir katkı sağlamaktadır. Bilindiği üzere, ülkemizde faaliyette bulunan şirketlerin karakteristik özelliği aile şirketi hüviyetine sahip olmasıdır.

Bu durum şirketin ömrünün genel olarak kurucusu olan ya da yönetimde söz sahibi bulunan aile bireylerinin ömürleri ile sınırlı olmasını beraberinde getirebilmektedir. Diğer taraftan, şirketlerin paylarını halka arz etmesi ve Borsada işlem görmeye başlamaları SPK ve Borsa İstanbul'un incelemelerini içeren bir süreç dahilinde gerçekleşmektedir. Ayrıca şirketler işlem görmeye başladıktan sonra finansal tablolarını belirli dönemlerde bağımsız denetim kuruluşlarına denetletmekte, ortaklarını ve kamuyu düzenli olarak bilgilendirmekte, SPK ve Borsa İstanbul'un sürekli denetimine tabi olmaktadır. Bu çerçevede, halka açılarak paylarının Borsada işlem görmesi ile şirketler, sermaye piyasasının denetim mekanizmaları sayesinde kurumsallaşma süreçlerini hızlandırmakta ve profesyonel yönetim imkânlarına daha kısa sürede kavuşabilmektedirler.

Kredibilite

Şirketlerin paylarının Borsada işlem görmesi bankacılık ve para piyasası nezdindeki kredibilitelerini artırmakta, daha ucuz ve kolay kredi bulma imkânı kazanmalarını sağlamaktadır.

Globalleşme

Şirketlerin paylarının Borsada işlem görmeye başlaması ile birlikte, şirketler yabancı ülkelerde de kolayca sermaye piyasası aracı ihraç edebilir ve o ülkede sermaye piyasası aracını kote ettirerek işlem görmesini sağlayabilirler. Böylece, yurt dışı piyasalara erişebilirler. Payları bir Borsada kote olan şirketlerin

yabancı ortak bulması ve ortak girişim kurabilmesi imkânları artmaktadır

Halka Arza Hazırlık Süreci

Borsa İstanbul pazarlarında işlem görebilmek için izahnamenin Sermaye Piyasası Kurulu'nca onaylanarak şirket paylarının halka arz edilmesi ve Borsa kotuna alınması gerekmektedir. Borsa kotuna alınma, menkul kıymetler borsalarında sürekli işlem görmesi talep edilen payların ilgili şartları taşımaları durumunda ilgili pazarda işlem görmesinin kabul edilmesidir.

Şirketlerin Borsa İstanbul ve Sermaye Piyasası Kurulu'na başvurmadan önce yapmaları gereken ön hazırlıklar aşağıdaki sunulmuştur:

a) Şirket İçi Çalışma Grubunun Oluşturulması

Bir şirketin halka açılarak Borsada işlem görmesi ile ilgili olarak, şirket içinde ve dışında yapılacak bir dizi işlem olduğu için bir çalışma grubunun oluşturulması gerekmektedir. Söz konusu çalışma grubu; orta düzey yöneticiler, muhasebe ve finans departmanının yöneticilerinden oluşmalıdır. Çalışma grubu, BİAŞ ve SPK'ya başvurmadan önce yapılması gereken işlemlerin listesini çıkarmalıdır.

b) Yatırım Kuruluşu ve Danışmanların Seçimi

Şirket paylarının halka arzı için bir aracı kuruluşla aracılık sözleşmesi imzalanması gerekmektedir. Söz konusu sözleşmenin tarafları şirket ve SPK tarafından

yetkilendirilmiş aracı kuruluşlar olup, halka arza yetkili aracı kuruluşların listesi Sermaye Piyasası Kurulu'nun internet sitesinde yer almaktadır.

Aracılık sözleşmesi tek bir aracı kuruluşla olabileceği gibi halka arz tutarı artıka bir den fazla aracı kuruluşun bulunduğu bir konsorsiyum ile de yapılabilir. Bu durumda bir veya birden fazla lider aracı kuruluş bulunacaktır. Yapılacak sözleşmede aracılarn ve şirketlerin hak ve sorumluluklarının yanı sıra aracılık yüklenimi olup olmayacağı, yüklenimin ne şekilde yapılacağı, halka arz yöntemi ve diğer esaslı unsurlara yer verilir.

c) Finansal Tabloların Hazırlanması ve Bağımsız Denetim Şirketinin Seçimi

Halka arz için başvuruda bulunan şirketler finansal tablolarını Sermaye Piyasası Mevzuatı'na uygun olarak hazırlamak ve yetkili bağımsız denetim şirketinin denetiminden geçirmek zorundadırlar. Bu kapsamda şirketler SPK tarafından yetkilendirilmiş bağımsız denetim şirketini seçmeli ve denetim sözleşmesi imzalamalıdırlar. Denetim firmalarının listesi www.spk.gov.tr adresinde yer almaktadır. Sürecin uzun ve zorlu olması nedeniyle, daha önce halka arz denetimi yapmış, halka arz tecrübesi olan bağımsız denetim şirketlerinin seçilmesinde yarar olacaktır.

d) Genel Kurul Kararı ve Esas Sözleşme Değişikliği

Halka açılmaya karar veren şirket esas sözleşmesinde Sermaye Piyasası Mevzuatı açısından gerekli değişiklikleri yapmak için hazırladığı tadil tasarılarını SPK'ya sunar. Şirket esas sözleşmesinde Borsada işlem görecek payların

devir ve tedavülünü kısıtlayıcı, ortakların haklarını kullanmalarını engelleyici hükümler söz konusu ise bu hükümlerin esas sözleşmeden çıkarılması, ayrıca esas sözleşmenin diğer hükümlerinin Sermaye Piyasası Mevzuatı'na uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Sermaye artırımı yoluyla halka arz yapılması durumunda Türk Ticaret Kanunu (TTK) hükümleri dahilinde genel kurulca sermayenin artırılmasına ve yeni pay alma haklarının sınırlandırılmasına ilişkin karar alınır.

e) Fiyat Belirlenmesi

Halka arz fiyatının belirlenmesi halka

arz sürecinin en önemli aşamalarından birisidir ve hem şirkete özgü gelişmelere hem de şirketin kontrolü dışındaki şartlara bağlıdır. Halka arz fiyatının gerçekçi bir şekilde yansıtılması hem başarılı bir halka arz için, hem de Borsa İstanbul'da işlem görmeye başladıktan sonraki payların fiyat performansı açısından önem taşımaktadır. Şirketin paylarının halk arz fiyatı aracı kuruluş tarafından hesaplanmakta olup, Borsa İstanbul ve SPK tarafından fiyata müda-

hale söz konusu olmamaktadır. Halka arza en erken, fiyat tespit raporunun ve izahnamenin yayımlanmasını takip eden üçüncü gün başlanabilir. Halka arza aracılık eden kuruluş tarafından hazırlanan fiyat tespit raporu, başka aracı kuruluşlar tarafından analiz edilebilir.

f) Başvuru İçin Gerekli Belgelerin Hazırlanması

Şirket ve/veya aracı kuruluş Borsa ve SPK yetkilileri ile halka arz sürecinin ilk aşamalarında görüşmelere başlar ve gerekli belge ve prosedür ile ilgili bilgileri alır. Borsaya yapılacak ilk kotasyon başvurularında sermaye piyasası aracının ve ihraççının niteliğine göre Borsa Genel Müdürlüğüne belirlenen ve Borsa internet sitesinde yer alan bilgi ve belgelerin bir dilekçe ekinde Borsaya iletilmesi zorunludur. İhracın niteliğine göre ilave bilgi ve belgeler istenebilmektedir. Başvuru dokümanları www.borsaistanbul.com adresinde "Halka Arz ve Borsada İşlem Görme" bölümünde yer almaktadır.

IV. Halka Arz Süreci

Şirket paylarının halka arz edilip işlem görmesi için aşağıdaki adımların tamamlanması gerekmektedir:

a) SPK ve Borsa İstanbul'a Müracaat

Şirketler tarafından gerekli evraklar hazırlandıktan sonra SPK'ya izahnamenin onayı için, Borsa İstanbul'a da ilgili pazarda işlem görmek için müracaat edilir. Halka arz sürecinin kısılması açısından Borsa İstanbul başvurusunun SPK başvurusu ile eşzamanlı olarak yapılması faydalı olacaktır. Başvuru şirket tarafından yapılabileceği gibi yetkili aracı kuruluş tarafından da yapılabilir. Ayrıca tanıtım faaliyetlerine bu aşamada başlanır. Tanıtım faaliyetinin şekli ve içeriği bu adımda belirlenir. Mümkün olduğunca çok sayıda yatırımcıyı çekmek için tanıtım faaliyetlerine gerekli özenin gösterilmesi gerekir. Şirket paylarının halka arz edileceğine dair şirket yetkililerinin beyanatları olabileceği gibi, yazılı ve görsel basında şirketin faaliyetleri hakkında bilgilere yer verilebilir. Diğer taraftan, şirketi tanıtmak amacıyla sadece ulusal değil, uluslararası finans kuruluşları ve yatırımcılar nezdinde de tanıtım faaliyetleri yapılabilir.

b) Borsa İstanbul ve SPK Uzmanlarınca Şirket İncelemesi

Şirketin halka arz ve Borsa İstanbul'da işlem görme başvurusundaki eksik bilgi ve belgeler tamamlandıktan sonra, şirket merkez ve üretim tesisleri Borsa ve SPK uzmanlarınca ziyaret edilerek yerinde incelemelerde bulunmaktadır. İşlem görme başvurusunda bulunan şirketin türüne göre (sanayi şirketi, hizmet şirketi, sigorta şirketi, banka vb.) gerçekleştirilen incelemeler arasında çeşitli farklılıklar olsa da temelde aşağıda yer alan hususlar üzerinde durulmaktadır.

1- Finansal Verilerin İncelenmesi:

Finansal verilerin incelenmesinde, şirketin finansal durumunun anlaşılması amacıyla yönelik olarak statik ve dinamik mali analizin yanı sıra önemli rasyoların analizi yapılır.

2- Finansal Olmayan Verilerin İncelenmesi:

Şirketin finansal olmayan verileri olarak; mamul veya hizmet üretim prosesi, üretim tesisleri, yurt içi ve yurt dışı satışlar, yatırımlar, grup şirketleri ile ilişkiler, hukuki durum, faaliyetin sürdürülmesi ile ilgili önemli sözleşmeler gibi konular incelenir.

c) Takas ve Saklama Bankasına Müracaat

Borsa İstanbul'un iştiraki olan Takasbank, Türkiye'de menkul kıymetlerin takası, saklaması ve uluslararası standartlarda numaralandırılması ile görevlendirilmiş bir sektör bankasıdır. Takasbank, Borsa İstanbul'da işlem göreceği olan sermaye piyasası araçlarının

tümüne uluslararası geçerliliği olan bir numaralandırma sistemi olan "ISIN kodu" vermektedir. Halka arz sürecinde şirketlerin Takasbank'a müracaatı ve halka arz edilecek sermaye piyasası aracı için ISIN kodunun Takasbank'tan alınması zorunludur.

d) Merkezi Kayıt Kuruluşuna Müracaat

Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK) ise Sermaye Piyasası Kurulu tarafından kaydileştirilmesine karar verilmiş sermaye piyasası araçları için Türkiye'nin Merkezi Saklama Kuruluşudur. Kaydileştirilen sermaye piyasası araçlarını hak sahibi bazında kayıt altına alır. Takasbank müracaatını takiben halka arz edilecek payların, MKK nezdinde kayden oluşturulması ve halka arzın tamamlanması ile birlikte halka arzdan pay alan yatırımcıların MKK nezdindeki hesaplarına bu payların aktarılması için şirketin MKK'ya üye olması gerekmektedir. Ayrıca şeffaflık ilkesi gereği sermaye piyasası aracı ihraç eden şirketlerin finansal tabloları ile özel durum açıklamalarını MKK tarafından işletilmekte olan Kamuyu Aydınlatma Platformu'nda (www.kap.gov.tr) yayınlamaları gerekmekte olup, açıklamalarını Kamuyu Aydınlatma Platformu'nda yayınlayabilmek için şirketlerin MKK'ya "KAP" üyeliği için de başvuruda bulunmaları ve elektronik sertifika almaları gerekmektedir.

e) Borsa İstanbul Tarafından Şirketin İşlem Göreceği Pazarın Belirlenmesi

Paylarının Borsa İstanbul'da işlem görmesi için başvuran bir şirketin payları Borsa İstanbul uzmanlarınca yapılacak incelemeler sonrasında Borsa Yönetim Kurulu'nca verilecek kararlar şartlarını sağladığı yandaki şemada gösterilen Borsa İstanbul Pay Piyasası pazarlarından birinde işlem görür.

V. TFRS'lere göre Emisyon Priminin Hesaplaması

Anonim şirketler kuruluşunda veya sermaye artırımlarında hisselerini, itibari (nominal) değerlerinin üzerinde bir bedelle de ihraç edilebilirler. Hisselerin itibari değerinin üzerinde bir bedelle ihraç edilmesi halinde, ihraçtan elde edilen net tutar (ihraç giderleri düşülmüş tutar) ile itibari değer arasında oluşan olumlu fark, emisyon primi olarak adlandırılmaktadır. Hisse senetlerinin emisyon primli olarak ihraç edilebilmesi için, şirketin ana sözleşmelerinde hüküm bulunması veya genel kurulda karar alınması gerekmektedir.

Anonim şirket hisselerinin nominal değerinin üzerinde bir bedelle ihraç edilmesi sonucu oluşan emisyon primi, kurumlar vergisinden istisnadır (Kurumlar Vergisi Kanununun (KVK) 5/1-ç md.).

Halka arzdan sonra, yatırımcılardan (yeni ortaklardan) elde edilen tutarların ve halka arz aşamasında yapılan giderlerin finansal tablolarda nasıl gösterileceği önem arz etmektedir. Halka arza ilişkin muhasebe uygulamaları ile sık karşılaşmak mümkün olmadığından kafa karışıklığına neden olabilmektedir.

Türkiye Muhasebe Standartlarından "TMS 32 – Finansal Araçlar: Sunum" standardının 37 inci paragrafında emisyon priminin nasıl muhasebeleştirileceği belirtilmektedir. Söz konusu madde aşağıdadır:

"... 32.37. İşletme, kendi özkaynağına dayalı finansal araçlarının ihracında ya da geri satın alımında genellikle çeşitli maliyetlere katlanır. Bu maliyetler, tescil ve diğer mevzuata dayalı ücretleri, yasal, mali ve diğer profesyonel danışmanlık ücretlerini, basım maliyetlerini ve damga vergilerini içerebilir. Özkaynak işlemlerinden kaynaklanan işlem maliyetleri, doğrudan bu işlemlerden dolayı katlanılan yani aksi halde katlanılmasına gerek olmayan ek maliyetler olduğu sürece, özkaynaktan indirim olarak muhasebeleştirilir. Bunun yanı sıra, vazgeçilen özkaynak işlemleriyle ilgili maliyetler gider olarak muhasebeleştirilir.

32.38. Bir bileşik finansal aracın ihracına ilişkin işlem maliyetleri, elde edilen tutarların ilgi araca dağıtım oranında araca ait borç ve özkaynak bileşenlerine dağıtılır. Birden fazla işlemle ilgili işlem maliyetleri (örneğin bazı hisse senetlerinin arz edilmesi işlemleri ile diğer bazı hisselerin borsaya kaydedilmesi işlemlerinin

eş zamanlı TMS 32 11 olarak gerçekleştirilmesi ile ilgili maliyetler), makul ve benzer işlemlerle tutarlılık arz eden bir tahsis yöntemi esas alınmak suretiyle ilgili işlemlere dağıtılır. ..."

Hisse senedi ihraç edilmesiyle, doğrudan bağlantısı olan giderler, hisse senedinin ihracı sonucu elde edilen tutardan indirilmeli; hisse senedi ihracı ile doğrudan ilişkisi olmayan giderler, gelir tablosunda gider olarak yer almalı; yeni hisse senedi ihracına yönelik ve kotasyon iznine ilişkin ortak giderler, makul ve tutarlı bir yöntemle göre paylaşılmalıdır. Burada en makul yöntem, eski ve yeni hisse senetlerinin toplam içindeki paylarına göre oranlama yaparak paylaşmaktır.

VI. Türkiye'deki Pay Piyasası ve Halka Arzlara İlişkin Bilgiler

BİAŞ 11 Şubat 2021 tarihinde "Kotasyon Yönergesi"nde değişiklik yapmıştır. Son düzenlemelere göre Borsa İstanbul Pay Piyasası ve Pazar kabul kriterleri şu şekildedir:

	Yıldız Pazar	Ana Pazar	Alt Pazar
Halka Arz Edilen Payların Asgari Piyasa Değeri	300 Milyon TL	75 Milyon TL	40 Milyon TL
Halka Arz Edilen Payların Nominal Değerinin Sermayeye Asgari Oranı	%15	%20	%25
Bağımsız Denetimden Geçmiş Yıllık Finansal Tablolarda Dönem Karı Olması	Son 2 yıl	Son 2 yıl	Son 2 yıl
Bağımsız Denetimden Geçmiş En Son Finansal Tablolardaki Özsermaye/Sermaye Oranı	1'den büyük	1'den büyük	1.25'den büyük

Tablodan da görüleceği üzere en küçük pazar olan Alt Pazar'da minimum halka arz büyüklüğü 40 milyon TL'dir (daha önceden 20 milyon TL olarak uygulanmaktaydı). Daha öncede, 1 Ekim 2020 tarihinden geçerli olmak üzere, Kotasyon Yönergesinde değişiklik yapılmış ve daha çok KOBİ'lerin işlem görebildiği Gelişen İşletmeler Piyasası (GİP) kapatılarak burada işlem gören şirketlerin tamamı Alt Pazar'a alınmıştır. Bu son düzenlemeler KOBİ'lerin halka arzını, borsa yoluyla finansal kaynak elde etmelerini zorlaştırarak onlar adına hayal kırıklığı yaratmıştır.

Ülkemizde 2010-2021 yılları arasında halka arz olan şirket sayıları ve toplanan fon tutarlarını gösteren tablo aşağıda sunulmuştur. 2021 yılının henüz ilk beş aylık mevcut verileri dikkate alındığında toplanan fon tutarında rekor kırıldığı görülmektedir.

Yıllar	Halka Arz Sayısı (adet)	Toplanan Fon Tutarı (milyon TL)
2010	22	3.136,50
2011	25	1.192,30
2012	26	618,60
2013	18	1.374,60
2014	13	714,20
2015	6	119,40
2016	1	37,00
2017	3	1.407,40
2018	9	5.418,70
2019	6	263,80
2020	8	1.100,00
2021 (*)	13	7.714,20

(*) 2021 yılında ilk beş ayda gerçekleşen halka arzları içermektedir.

2021 yılının ilk beş ayında halka arzı gerçekleşen şirketlere ilişkin tablo aşağıda sunulmuştur. Söz konusu tablodan, yatırımcılardan toplanan fon tutarları, yatırımcıların yatırım yapmak üzere talep ettiği hisse tutarları ve halka arza katılan yatırımcı sayıları açısından rekor düzeyde yatırımcı ilgisinin olduğu görülmektedir. 2021 yılının geri kalan kısmında da bu ilginin devam edeceği öngörülmektedir.

	Toplana Fon Tutarı (milyon TL)	Yatırımcının Talep Ettiği Tutar (milyon TL)	Halka Arza Katılan Yatırımcı Sayısı (adet)
Işık Plastik	181,70	2.583,00	401.153
Türk İlaç	254,50	14.512,00	122.924
Naturel Gaz	293,30	15.878,00	268.570
Qua Granit	395,10	2.290,00	846.353
Tureks	270,00	1.643,00	772.538
Matriks	207,80	1.822,00	689.426
Galatawind	811,00	5.408,00	810.206
Biotrend	749,90	13.393,00	252.834
Aydem	1.287,00	5.805,00	325.182
Çan2	289,90	1.057,00	846.353
Ziraat GYO	1.877,00	5,00,00	267.705
Penta	588,00	617,40	94.564
Kalekim	509,00	763,50	301.700
Toplam	7.714,20	70.771,90	

VII. Sonuç

Ülkeleri ekonomik büyüklüklerine ve borsalarında işlem gören şirketlerin değerlerine göre ayrı ayrı sıraladığımızda, Borsa İstanbul'daki halka açık şirketlerin değeri toplamının, ülkemizin ekonomik büyüklüğünü yeterince yansıtmadığını görmekteyiz. Dünya'daki hak ettiğimiz yere gelebilmemiz için daha çok şirketin

halka arz edilmesini sağlamamız gerekmektedir.

Ülkemizde pek çok şirket halka arz kriterlerini sağladığı halde, halka arza yeterince ilgi göstermediğini söylemek yanlış olmaz. Bunun en önemli sebeplerinden birisi, sermaye piyasalarının işleyişinin yeterince bilinmemesinden kaynaklı olarak, piyasada oluşabilecek spekülasyon hareketlerinden şirket ve yöneticilerin zarar göreceği algısıdır. Bu nedenle halka arz konusunda, halkımızı eğitmeye ve şirketlerimizi teşvik etmeye çalışmalıyız. Diğer taraftan da halka arzın, baştan sona kararlılıkla yürütülmesi gereken ve şirketler için dönüm noktası olan, ciddi bir süreç olduğu da unutulmamalıdır.

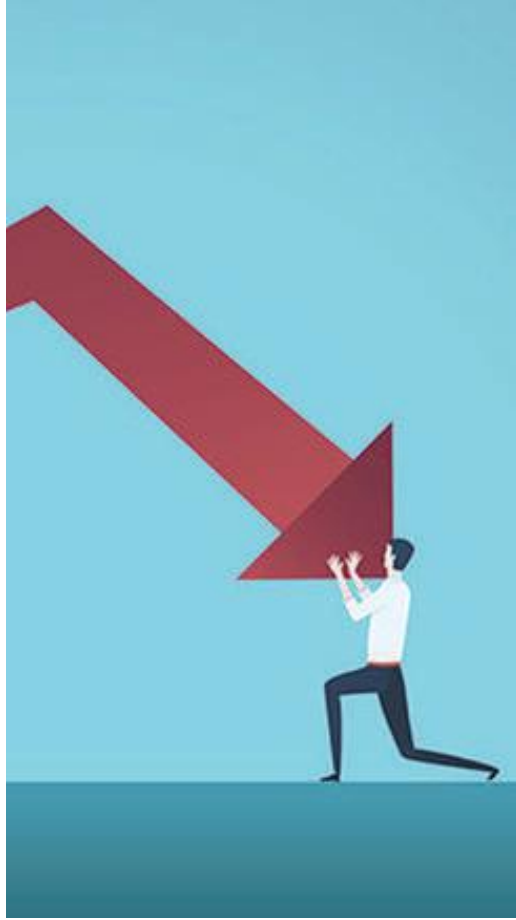
Yararlanılan Kaynaklar

- * TMS 32 – Finansal Araçlar: Sunum – Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu,
- * Pay Tebliği (VII-128.1) – Sermaye Piyasası Kurulu,
- * Sermaye Piyasası Kurulu Halka Arz ve Borsa İstanbul'da İşlem Görme - Borsa İstanbul A.Ş. Broşürü,
- * Sermaye Piyasası Kurulu ve Borsa İstanbul A.Ş. halka arz verileri,

Av.
Sedat SAFRAN

“BİZ AYRILAMAYIZ” ENFLASYON-FAİZ İLİŞKİSİ

Sıklıkla duyarız, “Kardeşim düşür faizleri bak o zaman enflasyon nasıl paldır küldür düşüyor” veya “Al şu Merkez Bankası Başkanını görevden beceremiyor bu faiz politikasını.” Acaba gerçekten öyle mi? Faizi düşürünce enflasyon kendiliğinden düşer mi ya da Merkez Bankası Başkan veya bürokratlarını görevden almak faiz-enflasyon bağlamında olumlu etki yapar mı? Bu mekanizma nasıl çalışıyor? Ne menem şey bu

enflasyon ki, Hükümet deviriyor veya adamı koltuğundan ediyor.

Kadim bir tartışmadır: Enflasyon mu faizin yükselmesine yol açar yoksa faiz mi enflasyonu yükseltir? İki tarafı da hayli gözü kara ve hararetle destekçileri mevcut.

Enflasyonla faiz arasındaki ilişkiyi tam kavrayabilmek için hangi tür enflasyonla karşı karşıya olduğumuzu anlamamız gerekir. Çünkü, bir maliyet yönlü enflasyon var ki, bu karşımıza arz şoku

olarak karşımıza çıkarken, bir de talep yönlü enflasyon söz konusudur.

Milton Friedman'ın “enflasyon her zaman ve her yerde parasal bir olgudur” sözünden yola çıkarak enflasyonu para arzındaki artışın yarattığını söyler. Para arzının artması demek talep artışına sebep olması demektir. Talep artarsa, fiyatlar yükselir ve bu da enflasyonu tetikler. Bu durum, talep yönlü enflasyonu açıklamaktadır.

Buna karşın arz yönlü iktisatçılar ise, enflasyonun daha çok yüksek vergiler, sıkılaştırılmış denetimler, yoğun vergi incelemeleri gibi etkiler sonucunda yükselen maliyetler nedeniyle maliyet enflasyonu kökenli olduğunu öne sürerler.

Bunlarla beraber enflasyon zaman zaman her iki etkiden de emareler bulundurabilir. Yani enflasyonun yaşandığı bir ülkede, enflasyon hem talep hem de maliyet nedenli unsurlar taşıyabilir.

En genel, basit ve bilinen tanımı ile enflasyon; “fiyatlar genel düzeyindeki yükseliştir.” Yani piyasadaki mal ve hizmetlerin fiyatının sürekli olarak artması halidir. İki önemli argüman var bu genel tanımda: Fiyatlar genel düzeyi ile sürekli artış. Buradan da anlaşılacağı üzere ekonomide enflasyon var diyebilmemiz için öncelikle mal veya hizmetlerden oluşan sepetin fiyatının artması gerekiyor. İkinci olarak ise, bu artışın devamlılık arz etmesi gerekiyor.

Peki ya enflasyon niçin ortaya çıkar? Bu

soruya verilen yanıtları iki grupta toplamak mümkün:

a. Talep, arzdan fazlaysa enflasyon oluşur. Yani mal ve hizmetlere yönelik tüketim talebi bu mal ve hizmetlerin üretilip arz edilen miktarından fazlaysa o zaman enflasyon olur. Buna talep enflasyonu diyoruz.

b. Üretimi gerçekleştirmek için kullanılan üretim faktörlerine yapılan ödemelerin (ücret, kira, faiz, kar payı) veya üretimde kullanılan girdilere yapılan ödemelerin (örneğin enerji giderleri, hammadde giderleri, lojistik giderleri vb) miktarı artarsa bu artışlar fiyatlara yansır ve enflasyon oluşur. Buna da arz enflasyonu ya da maliyet enflasyonu diyoruz.

Talep Yönlü Enflasyon Varsa;

Eğer piyasada talep enflasyonu söz konusuysa, yani arzdan fazla talep varsa ya da piyasada üretilen mal ve hizmet miktarından daha fazlası talep ediliyorsa fiyatlar yükselecek ve enflasyona neden olacak demektir. Bunu önlemenin bir yolu ise faizleri artırarak, yükselen talebi düşürmek ve/veya insanları tüketim yerine tasarrufa yönlendirmektir.

Maliyet Yönlü Enflasyon Varsa;

Eğer ki piyasada, maliyet enflasyonu söz konusuysa, yani üretim girdileri ve tedarik zincirindeki unsurların maliyeti talep dışı nedenlerle artıyorsa (örneğin enerji maliyetleri petrol ve doğalgaz fiyatlarının uluslararası alanda artması nedeniyle yükseliyor ve bunlar da enflasyona neden oluyorsa ya da ham madde fiyatları tedarik zincirindeki aksaklıklardan dolayı yükseliyorsa) o zaman faizi arttırdığımızda enflasyon da artar. Bu durumda, faiz de bir maliyet unsurudur (finansman maliyeti) ve faizlerdeki olası bir yükseliş, piyasaya arz edilecek olan malın maliyetini

artıracağından dolayı, enflasyonun daha da artmasına yol açacaktır.

Peki Hem Talep Hem De Maliyet Enflasyonu Söz Konusuysa;

Peki, piyasada hem talep hem de maliyet kaynaklı enflasyon söz konusuysa, bu durumda yapılması gereken ilk işlem, enflasyonun ne kadarının talep ne kadarının maliyet kaynaklı olduğunu ayırt etmek olmalıdır. Eğer hem talep hem de maliyet enflasyonu birbiri ile aynı oranda ise o zaman faiz çıpasını kullanmak işe yaramayacak demektir. Böyle bir durumda faizi artırarak talep enflasyonu düşürmenin getirisi muhtemelen maliyet enflasyonunu artırarak ortaya çıkacak kayıpla giderilmiş olacak ve faiz boşuna yükseltilmiş olacaktır. Ya da maliyet enflasyonunu düşürmek üretimi canlandırmak için yapılan faiz indirimi talep yönlü enflasyonunu kamçılacağı için etkiler birbirini yok edecek ve sonuçta faiz düşerken reel enflasyon aynı düzeyde kalmaya devam edecektir. Eğer ekonomide maliyet kaynaklı ve talep kaynaklı enflasyon birbirine matematiksel olarak birbirine yakın nispette ise bu durumda faiz çıpası işlevsiz kalacaktır.

Sonuç olarak; yüksek enflasyonun olduğu bir piyasada faizi kullanmak her zaman çözüm üretmeyebilir. Bundan dolayı Türkiye gibi çok fazla değişken parametre ve kırılmalı bir yapıya sahip ülkelerde enflasyon-faiz ilişkisinde faiz tek başına kurtarıcı olmayacaktır.

Kaynakça

1. Abuzer Pınar, Maliye Politikası, Turhan Kitapevi
2. Erdal Ünsal, Mikro İktisat, İmaj Yayınları
3. Erdal Ünsal, Makro İktisat, İmaj Yayınları
4. Mahfi Eğilmez, Enflasyon ile Faiz İlişkisi, www.mahfiegilmez.com.

PKF

Accountants &
business advisers

 pkfistanbul

 pkfistanbul

 pkfistanbul

 pkfistanbul

 Eski Büyükdere Cad. No:14,
Park Plaza, Kat: 3 - 19, 34398
Maslak Sarıyer, İstanbul

 pkfistanbul.com